

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Adéla Mládková

Rozdíly rodičovských stylů výchovy mezi jednotlivými generacemi

Differences in parenting styles between generations

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.
2024

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit své upřímné díky všem, kteří přispěli k úspěšnému dokončení této diplomové práce. Bez jejich podpory, rady a zapojení by to nebylo možné. Nejprve bych ráda poděkovala doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za cenné rady, trpělivost a věnovaný čas. Její odborný pohled a vedení byly neocenitelné pro mé porozumění a rozvoj v této oblasti. Velké díky patří také všem respondentům, kteří se ochotně účastnili výzkumu. Jejich přínos je klíčový pro význam a relevanci této práce. Na závěr bych chtěla vyjádřit vděk těm, kteří se podíleli na jazykové korektuře této práce. Tato práce by nevznikla bez pomoci a příspěvku všech zúčastněných.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Adéla Mládková

V Praze dne dne 9. prosince 2024

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá generační rozdíly ve výchovných stylech v českém prostředí, se zaměřením na válečnou generaci, baby boomers, generaci X a mileniály. Hlavním cílem bylo identifikovat tendence ve změnách výchovných přístupů a ověřit, zda mezi generacemi existují statisticky významné rozdíly. Literární část se věnuje významným teoretickým modelům výchovy, vlivům socio-demografických faktorů na rodičovství a charakteristikám jednotlivých generací včetně jejich historického a kulturního vývoje. V empirické části byl využit Dotazník o způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994), aplikovaný na vzorek respondentů napříč generacemi, a chí-kvadrát testy pro analýzu dat. Výsledky analýz neověřily významný rozdíl mezi generacemi a výchovnými styly, prokázaly však významné rozdíly ve výchovném řízení mezi matkami a otci. Díky porovnání výsledků s obdobnými českými studiemi na toto téma přináší výzkum nové poznatky o vývoji rodičovských stylů v rámci času.

Klíčová slova: válečná generace; baby boomers; generace X; mileniálové; generace Z; výchovné styly; Model devíti polí

Abstract

The thesis examines generational differences in parenting styles in the Czech environment, focusing on the war generation, baby boomers, generation X and millennials. The main aim was to identify trends in changes in parenting approaches and to test whether statistically significant differences exist between generations. The literature section discusses important theoretical models of parenting, the effects of socio-demographic factors on parenting, and characteristics of each generation including their historical and cultural development. The empirical section used the Dotazník o způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994), applied to a sample of respondents across generations, and chi-square tests to analyze the data. The results of the analyses did not verify a significant difference between generations and parenting styles but showed significant differences in parenting between mothers and fathers. By comparing the results with similar Czech studies on this topic, the research provides new insights into the development of parenting styles over time.

Key words: Silent generation; Baby Boomers; Generation X; Millennials; Generation Z; parenting styles

Obsah

Úvod.....	8
I. Literárně přehledová část	10
1 Rodičovské styly výchovy	10
1.1 Historický pohled na výchovné styly	10
1.2 Významné typologie výchovných stylů	12
1.2.2 Model čtyř stylů výchovy (Baumrindová, 1967; Maccobyová & Martin, 1983).....	14
1.2.3 Model devíti polí (Čáp, 1996).....	15
1.3 Faktory působící na rodičovskou výchovu.....	19
1.3.1 Pohlaví rodiče.....	20
1.3.2 Prostředí	21
2 Generační charakteristiky a jejich vývoj.....	23
2.1 Časové vymezení jednotlivých generací	23
2.2 Specifika generačních rysů.....	26
2.2.1 Válečná generace (1925-1942).....	27
2.2.2 Generace baby boomers (1943-1960)	28
2.2.3 Generace X (1961-1981).....	28
2.2.4 Mileniálové (1982-1994).....	29
2.2.5 Generace Z (1995-2010)	31
2.3 Výchovné styly jednotlivých generací	32
II. Empirická část.....	34
3 Cíl výzkumu	34
3.1 Výzkumné hypotézy	35
4 Metodika.....	36
4.1 Výzkumný design.....	36
4.2 Výzkumný soubor	36
4.3 Měřicí nástroje.....	38

4.4	Procedura.....	39
4.5	Zpracování dat a vyhodnocení dotazníku.....	40
4.6	Statistická analýza	41
4.7	Etika výzkumu.....	41
5	Výsledky.....	42
5.1	Deskriptivní statistika.....	42
5.2	Testová statistika	45
6	Diskuse	54
6.1	Shrnutí a interpretace výsledků	54
6.2	Propojení výsledků s dalšími studii.....	55
6.3	Limity výzkumu	61
6.4	Doporučení pro další výzkum	64
7	Závěr.....	66
8	Reference.....	68
9	Seznam příloh.....	81
9.1	Příloha 1	I
9.2	Příloha 2	III
9.3	Příloha 3	IV

Úvod

V současné době je téma mezigeneračních rozdílů diskutováno v mnoha oblastech společnosti, od pracovního prostředí až po rodinný život. Technologický pokrok, rychlá globalizace a proměny společenských hodnot v posledních dekadách vedly k výrazným odlišnostem ve vnímání světa, včetně přístupů k výchově dětí. Generační rozdíly mohou zapříčinit také rozdílná očekávání v rámci životních i rodinných hodnot (Laukkanen et al., 2014). Rostoucí počet výzkumů se proto zaměřuje na analýzu rysů jednotlivých generací v souvislosti s chováním v zaměstnání, ve školních institucích, společenském životě i v rámci rodičovských přístupů. Jejich účelem je vytvoření lepších komunikačních přístupů i vzájemného pochopení mezi těmito generacemi, které se ve zmíněných situacích každodenně setkávají.

V České republice je však potřeba změny mezi generacemi důkladněji prozkoumat v kontextu naší kultury a historie. Dostupné zdroje zaměřené na problematiku generačních rozdílů v souvislosti s výchovnými styly pocházejí převážně ze zahraničí a poskytují příliš různorodý přehled o specifických rodičovských přístupech a jejich působení na děti v daných zemích. Tyto výzkumy vykazují významné odlišnosti i ve vývoji a preferované volbě výchovných stylů, což podtrhuje význam kulturních a společenských aspektů (Grusec & Hastings, 2015). I proto je cílem této práce zkoumat zastoupení rodičovských stylů pomocí českého modelu (Model devíti polí – Čáp & Boschek, 1994) a zmapovat jejich souvislosti s dalšími faktory.

Teoretická část této práce se zabývá nejprve vývojem chápání rodičovských přístupů a jejich dopadů na dítě skrze historii a postupně se zdokonalujícími výchovnými teoriemi, a nabízí znázornění změn v přístupu k dětem v rámci času. Zmiňovány jsou pak především zásadní výchovné teorie, jako jsou Výchovné styly (Lewin et al., 1939), Model čtyř stylů výchovy (Baumrindová, 1967; Maccobyová & Martin, 1983) a Model devíti polí (Čáp, 1996) – který je stěžejní i pro výzkumnou část této práce. Následně jsou diskutovány faktory, které mohou vstupovat do souvislosti s volbou rodičovských stylů či výchovného řízení, jako je pohlaví rodiče i dítěte, genetika, dědičnost nebo prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Obsahem druhé kapitoly je porovnání jednotlivých generací nejen na základě jejich osobnostní rysů, ale i na základě kulturních a historických předpokladů uvedených zemí. Mnozí

autoři zahraničních zdrojů charakterizují tyto generace různými způsoby, a proto je zapotřebí volit právě takové dělení, které je nejbližší našemu kontextu práce i námi zkoumané populaci. Pro účely našeho výzkumu jsou tedy v teoretickém popisu generací zahrnuty i čeští autoři, kteří charakterizují a dělí jednotlivé generace odlišně, a to na základě historického vývoje a významných událostí naší země (Kubátová & Kukulková, 2013; Kutlák, 2019). Závěrem literárně přehledové části je propojení témat rodičovských stylů a generací a jejich souvislostí, kde jsou následně zmíněny zásadní výzkumy z této oblasti a nabízí možné porovnání obdobných studií a jejich poznatků.

Empirická část práce se pak prostřednictvím statistické analýzy dat a jejich interpretací zabývá hledáním významných rozdílů mezi četnostmi zastoupení rodičovských stylů u jednotlivých generací. Dalšími zkoumanými proměnnými jsou výchovné řízení, emoční vztah rodičů a další vstupující sociodemografické faktory. Ke sběru dat byl využit Dotazník o způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994) doplněný o demografické otázky (věk respondenta, pohlaví, věk rodičů, velikost bydliště v období dospívání). Statistická analýza využívala při ověřování všech hypotéz chí-kvadrát test nezávislosti. Následné výsledky testových i demografických statistik byly dále v diskusi práce porovnány s předchozími studii na obdobné téma, a znázornily vývoj zastoupených rodičovských stylů za posledních 30 let.

I. Literárně přehledová část

1 Rodičovské styly výchovy

Rodičovské styly výchovy jsou klíčovým aspektem dynamiky rodinného života a mají zásadní vliv na vývoj dítěte. Způsob komunikace rodičů s dětmi, jejich vedení, disciplína a poskytování emocionální podpory významně ovlivňuje jejich osobnost, sociální dovednosti i akademické úspěchy (Baumrind, 1991; Grolnick & Ryan, 1989; Maccobyová, 2000). Diskuse o rodičovských stylech je důležitá nejen pro odborníky v oblasti psychologie a pedagogiky, ale i pro rodiče samotné. Ti tak mohou lépe pochopit, jak jejich vlastní chování ovlivňuje vývoj jejich dětí. V dnešní době, kdy rodiny čelí novým výzvám, jako je technologický pokrok nebo měnící se společenské role, je potřeba zkoumání rodičovských přístupů stále aktuálnější.

Tato kapitola se věnuje historickému pohledu na vývoj rodičovských stylů, včetně důležitých teorií, které formovaly současné poznání. Bude popsán přístup Lewina et al. (1939) a autorů jako jsou Baumrindová (1967), Maccobyová a Martin (1983), kteří rozšířili Lewinovu typologii o další dimenze a upravili její výklad. Zároveň bude kapitola reflektovat přístup českého psychologa Jana Čápa, který ve své publikaci z roku 1996 rozebírá výchovné styly v rodině prostřednictvím Modelu devíti polí, který je klíčový pro výzkumnou část této práce. Součástí kapitoly budou také faktory ovlivňující rodičovské styly, jako jsou kulturní normy, socioekonomické podmínky, charakteristiky rodičů a genetické předpoklady dítěte, což znázorní komplexnější přehled o tom, jaké vlivy formují rodičovské chování a jak tyto faktory působí na vývoj dětí.

1.1 Historický pohled na výchovné styly

Historický vývoj přístupů k výchovným stylům je v kontextu této práce klíčový, protože poskytuje hlubší porozumění současným praktikám rodičovství a jejich kořenům. Přístupy k výchově se v průběhu času výrazně měnily v závislosti na společenských a vědeckých změnách. Pochopení těchto proměn umožňuje lépe interpretovat výsledky současných studií a vysvětlit, jak se různé teoretické přístupy staly základem pro moderní přístupy k rodičovství (Bornstein, 2002). Historický přehled rovněž přispívá k identifikaci toho, jak různé psychologické teorie formovaly dnešní výchovné styly a jak se tyto přístupy vyvíjely v reakci na nové poznatky o lidském chování napříč generacemi (Smetana, 1995).

Již od konce 19. století, kdy se psychologie začala formovat jako vědecká disciplína, se výzkumníci začali více zajímat o to, jak různé přístupy rodičů k výchově ovlivňují vývoj a chování dětí. Rané teorie a výzkumy v oblasti psychologie zdůrazňovaly význam dědičnosti a prostředí pro formování osobnosti dítěte. V rámci psychoanalýzy S. Freud ve svých teoriích psychosexuálního vývoje naznačil, že výchova a rodinné vztahy mají zásadní vliv na utváření osobnosti a na budoucí duševní zdraví (Freud, 1905). Tyto myšlenky inspirovaly další výzkumníky, kteří se snažili empiricky zkoumat konkrétní aspekty rodičovství. Například, s nástupem behaviorismu se výzkum začal více zaměřovat na pozorovatelné chování a jeho podmínky. Zde B. F. Skinner (1953) zdůrazňoval roli odměn a trestů během učení, což vedlo k analýze efektů různých výchovných praktik na chování dětí.

V rámci kognitivního pohledu na psychický vývoj přispěl zásadně v tomto poli i Lev Vygotsky, který zdůrazňoval roli sociálního prostředí a interakce s rodiči, učiteli a vrstevníky. Vygotsky (1978) poukázal na to, že kognitivní vývoj dítěte je úzce spjat s kulturním a sociálním kontextem, přičemž klíčovým faktorem je zóna nejbližšího vývoje, tedy oblast mezi tím, co dítě dokáže samo, a tím, co je schopno zvládnout s podporou dospělých. Výchovné praktiky, které odpovídají této zóně, mohou dítěti umožnit maximální rozvoj jeho schopností.

Kromě kognitivního vývoje se výzkumníci v druhé polovině 20. století zaměřili také na emocionální a sociální aspekty výchovy. Psychologové John Bowlby a Mary Ainsworthová věnovali svou práci zkoumání vazby mezi rodičem a dítětem. Jejich teorie attachmentu a výsledky experimentálních studií ukázaly, jak důležitá je citová vazba v raném dětství pro pozdější sociální a emocionální vývoj dítěte (Bowlby, 1969; Ainsworth et al., 1978).

Za průkopnickou práci přímo v oblasti výchovných stylů pak můžeme považovat práci Diany Baumrindové v 60. letech 20. století, která přinesla konceptualizaci tří hlavních rodičovských stylů: autoritativní, autoritářský a permissivní. Její výzkum zdůraznil, jak rozdíly v kombinaci požadavků a podpory mohou ovlivnit dětské chování a jejich psychologický vývoj (Baumrind, 1966, 1967). Typologie Baumrindové se stala základním kamenem pro další výzkum a byla rozšířena o čtvrtý styl – zanedbávající, který popsali Maccobyová a Martin (1983).

V průběhu posledních dekád se vědecké zkoumání rodičovských stylů dále rozvíjelo díky rostoucímu zájmu o kulturní a sociální faktory, které ovlivňují rodičovské praktiky. Výzkumy

ukazují, že kulturní normy a socioekonomický status mohou výrazně ovlivnit, jaké styly výchovy rodiče preferují (Bornstein, 2002; Darling & Steinberg, 1993).

Studium rodičovských stylů se již dnes nezaměřuje pouze na identifikaci jednotlivých přístupů, ale také na pochopení jejich dopadů na specifické aspekty dětského vývoje, jako je akademický úspěch, sociální kompetence a emoční zdraví (Steinberg, 2020). Tato oblast výzkumu je zásadní pro navrhování přístupů či programů, které podporují správné fungování rodinné dynamiky a pozitivní vývoj dětí (Steinberg, 2001). Grusec a Hastings (2015) navíc zdůrazňují, že moderní výzkum stále více zohledňuje širší společenské kontexty, včetně vlivu mediálního prostředí a kulturní diverzity, což ovlivňuje, jak rodiče přistupují k výchově, či jak jsou jejich praktiky vnímány. Podobně Steinberg (2020) rozšiřuje pohled na to, jak současné rodičovské praktiky přímo ovlivňují well-being dítěte, čímž podtrhuje důležitost výzkumu zaměřeného na dynamiku rodičovství v neustále se měnícím se sociálním prostředí.

1.2 Významné typologie výchovných stylů

Typologie výchovných stylů poskytuje užitečný rámec pro porozumění a zkoumání různých přístupů k výchově a pomáhá systematicky chápat jejich dopady na vývoj dítěte. Toto rozdělení poskytuje výhody nejen ve školním prostředí, ale také v praxi, kde může sloužit jako nástroj pro lepší pochopení příčin rodičovského chování (Belsky & Fearon 2004), či podporu a vedení rodinných vztahů (Baumrind, 1991). V následujících podkapitolách se budeme zabývat významnými teoriemi a typologiemi a jejich porozuměním, které je klíčové pro pochopení následujících částí této práce.

1.2.1 Výchovné styly (Lewin et al., 1939)

Studie Lewin et al. z roku 1939 se primárně zaměřovala na tři hlavní styly vedení: autoritativní, demokratický a liberální (laissez-faire). Ačkoliv byly tyto styly původně aplikovány na vedení ve skupinách a organizacích, následující studie (např. Baumrindová, 1967; Maccobyová & Martin, 1983) ukázaly, že je lze také vztáhnout na přístupy rodičů k výchově dětí. Tyto styly vedení poskytují užitečný rámec pro pochopení, jak různé výchovné strategie mohou ovlivňovat vývoj dítěte. Autoři se v jejich popisu věnují především míře rodičovského vedení spíše nežli emočnímu vztahu. Níže jsou uvedeny tři základní styly a jejich možné dopady na výchovu dětí:

1. Autoritativní styl:

Tento styl se vyznačuje přísnou kontrolou a jasně stanovenými pravidly. Vedoucí osoby, které uplatňují tento přístup, rozhodují samostatně a zpravidla neberou v úvahu názory či pocity ostatních. Komunikace je jednostranná a zaměřená na poslušnost a disciplínu. Rodiče, kteří používají tento styl, kladou důraz na dodržování pravidel a často využívají tresty při jejich porušení. Tento přístup může vést k vyšší míře pořádku a disciplíny, ale také může vyvolávat u dětí stres, úzkost a nízkou sebeúctu. Omezený prostor pro rozhodování a rozvoj autonomie může dítěti bránit v rozvoji samostatného rozhodování.

2. Demokratický styl:

Na rozdíl od autoritativního přístupu klade demokratický styl důraz na spolupráci, participaci a respektování názorů všech zúčastněných. Rodiče, kteří používají tento přístup, poskytují prostor pro diskusi a podporují zapojení dítěte do rozhodovacího procesu. Přestože jsou pravidla a očekávání jasně stanovená, dochází k častému dialogu, který podporuje vzájemnou úctu. Děti, které jsou vedeny tímto způsobem, často pocítují větší míru autonomie, rozvíjejí svou nezávislost a učí se nést odpovědnost za svá rozhodnutí. Tento styl také přispívá k větší motivaci a sebeúctě, protože dítě vnímá, že jeho názor má hodnotu a jeho zapojení je smysluplné.

3. Liberální (laissez-faire) styl:

Liberální styl se vyznačuje minimální kontrolou a vedením. Rodiče se snaží vyhnout přímým zásahům a nechávají dítě jednat samostatně, bez výrazného dohledu či pravidel. Tento přístup může v některých případech podpořit nezávislost a samostatnost, ale zároveň může vést k nedostatku struktury a smysluplného směřování. Dítě vedené liberálním způsobem může postrádat disciplínu a mít potíže s rozhodováním, protože mu chybí jasně stanovená pravidla a očekávání. Nedostatek vedení může také přinést pocity nejistoty a neschopnost efektivně plnit úkoly.

Tato publikace se stala výchozím bodem pro mnoho dalších autorů, kteří zkoumali typologie výchovných stylů, a hraje zásadní roli pro pochopení rodičovských přístupů v rámci této práce.

1.2.2 Model čtyř stylů výchovy (Baumrindová, 1967; Maccobyová & Martin, 1983)

Baumrindová přinesla v roce 1967 dělení výchovných stylů do tří hlavních kategorií, které se přibližují modelu Lewin et al. (1939) a zároveň na něj navazují. Ve svém přístupu se však zaměřila výhradně na výchovné styly rodičů. Baumrindová (1967) definovala následující tři styly výchovy:

1. Autoritářský styl

Tento styl klade důraz na poslušnost dětí, pevné dodržování pravidel a vysoké nároky ze strany rodičů. Je charakterizován vysokou mírou přísnosti a očekáváním podřízenosti ze strany dítěte. Autoritářský přístup může vést k vyššímu stupni disciplíny, ale také ke zvýšené míře stresu, úzkosti a nízké sebeúcty u dítěte.

2. Autoritativní styl

Představuje vyvážený přístup, kde jsou stanoveny jasné hranice, avšak rodiče zároveň poskytují podporu a respektují přání a potřeby dítěte. Tento styl je založen na aktivní komunikaci a uznání individuálních vlastností dítěte, včetně jeho emocí a názorů. Rodiče využívající tento styl pomáhají rozvíjet sebeúctu a odpovědnost dítěte.

3. Permisivní styl

Permisivní (také liberální nebo shovívavý) je charakterizován vysokou mírou akceptace a emoční podpory, ale s minimálními požadavky a kontrolou ze strany rodičů. Tento styl může podpořit kreativitu a svobodu dítěte, ale zároveň může vést k nedostatku disciplíny a problémům s autoritou.

V dalším výzkumu zavedli Maccobyová a Martin v roce 1983 dále i čtvrtý typ stylu výchovy – **zanedbávající** v rámci Modelu čtyř stylů výchovy (viz tabulka 1). Tento rodičovský styl je charakterizován nedostatečnou podporou vůči dítěti a nízkým zájmem ze strany rodičů. V tomto přístupu pečující nekladou žádné vyšší či specifické požadavky na dítě a zároveň nesledují plnění jeho aktivit. V některých případech může být také dítě rodičem odmítáno, což u něj může vést k pocitu nejistoty, nedostatku sebedůvěry a problémům s chováním.

Tabulka 1

Model čtyř stylů výchovy

Rodiče	Odmítající	Akceptující
Nároční a kontrolující	Autoritářský styl	Autoritativně vzájemný styl
Nenároční a nekontrolující	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

Převzato z: Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. IV. Socialization, personality, and social development* (pp. 1–101). Wiley.

1.2.3 Model devíti polí (Čáp, 1996)

Model devíti polí je klíčovým nástrojem této práce, která využije tento koncept v rámci výzkumné části. Tento model poskytuje ucelený rámec pro analýzu všech devíti typů výchovných stylů v rodině a zaměřuje se na dva klíčové aspekty: emocionální vztah mezi rodiči a dětmi a míru řízení, kterou rodiče uplatňují. Čáp (1996) prozkoumal tuto problematiku podrobněji a jeho model devíti oblastí výchovy poskytuje nejen teoretický, ale také praktický základ pro pochopení komplexní dynamiky rodinné výchovy.

Obrázek 1

Model devíti polí (Čáp & Boschek, 2000)

Emoční vztah	Řízení silné	Střední	Slabé	Rozporné
Záporný	1. výchova autokratická, tradiční, patriarchální		2. liberální výchova s nezájmem o dítě	3. pesimální forma výchovy, rozporné řízení se záporným vztahem
Záporně-kladný	9. výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici			
Kladný	4. výchova přísná a přitom laskavá	5. optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6. laskavá výchova bez požadavků a hranic	7. rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem
Extrémně kladný			8. kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Převzato a graficky přepracováno ze zdroje: Čáp, J., Čechová, V., & Boschek, P. (2000). Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR.

Na Obrázku 1 jsou znázorněny jednotlivé typy rodičovské výchovy do devíti polí, které jsou dále v publikaci Čáp (1996) podrobně charakterizovány následovně:

1. Autokratická výchova

Vyznačuje se silným řízením spojeným s negativním emocionálním vztahem a vysokým počtem požadavků, bez výrazného akceptování potřeb a přání dítěte. Jedná se o přísný přístup, kde je nedodržení pravidel často trestáno. V rodině panuje často nepříznivá atmosféra, a rodiče kladou důraz na nedostatky dítěte a výčitky, což může negativně ovlivnit jeho sebehodnocení.

2. Liberální výchova s nezájmem o dítě

Záporný emocionální vztah je spojen s nedostatečným řízením, což se projevuje nezájmem o dítě a absencí pozitivních emocí nebo empatie ze strany rodičů. Lhostejnost může být způsobena různými faktory, například přenesením výchovy na jiné pečovatele, důrazem na vlastní kariéru, pasivitou v komunikaci s dítětem, či osobní zájmy rodičů. Dítěti je tak věnována pouze malá míra pozornosti. To může vést k nižšímu sebevědomí a k volbě nižších životních cílů.

3. Pesimální forma výchovy

Kombinuje záporný emocionální vztah s rozporným řízením, přičemž jsou kladeny vysoké požadavky na dítě, ale jejich plnění není vždy kontrolováno. Tuto formu můžeme pozorovat například u rodičů, kteří se v typu řízení neshodují. Jeden z rodičů tak může využívat spíše silnější typ řízení, druhý pak spíše slabý typ. Tato forma výchovy může vést k nesvědomitosti, nevytrvalosti a labilitě u dětí, což může vytvářet nepříznivé podmínky pro jejich další vývoj.

4. Výchova přísná a laskavá

Kladný nebo extrémně kladný emocionální vztah je spojen s pevným řízením ze strany rodiče. Ti kladou na dítě někdy i vysoké požadavky, ale respektují možnosti a přání dítěte. Zároveň však dbají na kontrolu plnění svých požadavků, a to ve zdravé míře. Rodiče jsou zde autoritou, ale zároveň plní roli nápomocnou a blízkou, což vytváří vyvážený přístup.

5. Optimální forma výchovy

Tato optimální výchova pozitivně ovlivňuje děti a působí příznivě na jejich svědomitost, vytrvalost a stabilitu. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou přátelské a demokratické a výchovné řízení je střední, což podporuje jednoznačné přijetí dítěte. Řízení ze strany rodičů je přiměřené a nevyužívá přísné tresty.

6. Laskavá liberální výchova bez požadavků a hranic

Vychází z příznivých emocionálních vazeb, ale neklade příliš mnoho požadavků, ani je přísně nekontroluje. Vztah působí spíše kamarádsky. Často se vyskytuje v rodinách s dítětem se zdravotními obtížemi nebo v rodinách s obecně volnějším přístupem k životu (např. bohémství). Může však vést k nízkému sebehodnocení a rezignaci při překonávání překážek.

7. Rozporné řízení s kladným emočním vztahem

V tomto výchovném stylu se setkáme s rozporným (tedy slabým i silným) výchovným řízením u obou rodičů. Kompenzací tohoto rozporu potom bývá kladný, až extrémně kladný emoční vztah.

8. Kamarádský vztah s dobrovolnými normami

Charakterizuje se dobrovolným dodržováním norem a silným emocionálním vztahem. Rodiče jsou v rámci výchovy dítěte zastánci slabého řízení. Dítě se dobře identifikuje s alespoň jedním rodičem, chápe kladené nároky a plní je bez potřeby kontroly, tedy dobrovolně a pro radost rodiče.

9. Výchova emočně rozporná (jeden rodič zavrhuje, druhý kladný)

Tuto formu výchovy můžeme pozorovat v rodinách, kde je jeden rodič vnímán jako záporný (zavrhuje) a druhý rodič jako kladný. V tomto případě se v rodině může tvořit koalice mezi dítětem a kladným rodičem.

Výzkumná studie Čáp et. al. (2000) poté na tuto výchovnou typologii navazuje a zaměřuje se na vztah mezi temperamentem dětí a výchovnými zmíněnými styly rodičů. Autoři využívají **Model devíti typů temperamentu** jako hlavní teoretický rámec a zkoumají,

jak jednotlivé temperamentové typy ovlivňují volbu a účinnost výchovných přístupů. Temperamentové typy jsou vymezeny na základě dimenzí úzkost-vyrovnanost a intraverze-extraverze takto:

1. **Flegmatický temperament** (vyrovnaný, introvert)
2. **Flegmaticko-melancholický temperament** (střední pásmo, introvert)
3. **Melancholický temperament** (úzkostný, introvert)
4. **Flegmaticko-sangvinický temperament** (vyrovnaný, střední pásmo)
5. **Střední (nevyhraněný) temperament** (střední pásmo)
6. **Cholericko-melancholický temperament** (úzkostný, střední pásmo)
7. **Sangvinický temperament** (vyrovnaný, extravert)
8. **Cholericko-sangvinický temperament** (střední pásmo, extravert)
9. **Cholerický temperament** (úzkostný, extravert)

Výzkum byl realizován na vzorku 200 rodičů dětí ve věku 6–15 let prostřednictvím dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů. Analýza dat se opírala o korelace mezi typy temperamentu a výchovnými styly dle Modelu devíti polí (Čáp, 1996). Výsledky ukázaly, že některé temperamenty extrovertního typu u chlapců a introvertního typu u dívek bývají často spojovány s podporujícími styly výchovy, často dokonce s optimálním stylem výchovy. Naopak chlapci s temperamentem cholericko-melancholickým uváděli nejčastěji výchovu pesimální a dívky výchovu liberální s nezájmem o dítě. Studie také zdůraznila význam rodičovské adaptace – rodiče, kteří lépe rozumí temperamentu svých dětí, jsou schopni efektivněji přizpůsobit své výchovné strategie, což podporuje harmonii v rodině. Naopak nepochopení temperamentových odlišností může vést k výchovným konfliktům a nižší rodinné soudržnosti (Čáp, et al., 2000).

Zatímco zmíněné teoretické modely poskytují cenný rámec pro pochopení různých výchovných stylů, je důležité zohlednit také faktory, které mohou rodičovské přístupy výrazně ovlivňovat. Následující kapitola se zaměřuje na klíčové faktory, jež formují rodičovské chování, a ukáže, jaké vlivy mohou působit na volbu výchovného stylu.

1.3 Faktory působící na rodičovskou výchovu

Rodičovská výchova je ovlivňována širokým spektrem faktorů, které zahrnují jak vnitřní predispozice dítěte, tak i vnější okolnosti. Jedním z hlavních vlivů na styl rodičovství je vlastní zkušenost rodiče z dětství. Způsob, jakým byli rodiče sami vychováváni, se často promítá do jejich vlastních výchovných praktik. Rodič pak může opakovat stejné výchovné metody, které zažil, nebo se jim naopak vědomě vyhýbat (Smetana, 2017).

Neméně významné jsou také genetické faktory, které hrají roli v přenosu určitých charakteristik či chování mezi generacemi. Výzkumy ukazují, že genetické faktory a rodičovské chování jsou úzce propojeny. Avinun a Knafo (2014) ve své metaanalýze studií výchovy dvojčat, zjistili, že dědičnost rodičovského chování lze odhadnout na 23 %, a to především na základě sdíleného genotypu u obou dětí. Podstatnou roli však podle této studie stále hrají faktory prostředí, které představují rozdíl mezi dvojčaty vyrůstajícími ve stejném prostředí nebo naopak odděleně. Při sdíleném prostředí je předpoklad dědičnosti přenosu chování a dalších charakteristik 43 %, a naopak u dvojčat vyrůstajících v odlišném prostředí je to 34 %.

Genetické předpoklady pak mohou podle Runze (2024) v souvislosti se socioekonomickými faktory předpovídat míru citlivosti rodičovského přístupu, což následně ovlivňuje, jak si děti vytvářejí své vazby a vztahy. Tento výzkum poukazuje na to, že i když genetika hraje důležitou roli, výsledky výchovy nejsou výhradně determinovány genetickými faktory. Rodičovské intervence tak mohou zmírnit problémové chování dětí a snižovat rodičovský stres, což ukazuje na význam výchovných postupů, které jsou do určité míry formovatelné.

Genetické faktory však nelze chápat izolovaně. Jejich vliv je vždy zprostředkován a modifikován vnějšími podmínkami, které zahrnují socioekonomické faktory, rodinné prostředí a kulturní kontext. Moderní společnost však čelí i novým vlivům, jako je technologický pokrok, který zásadně mění dynamiku rodinných vztahů a přináší nové podněty k zamyšlení, například v podobě používání digitálních technologií a jejich vlivu na děti (Chauhan, 2021). Perbowosari a Sudarsana (2019) zdůrazňují, že rodiče hrají zásadní roli při výchově dětí k zodpovědnému používání technologií. Digitální svět přináší nové rodičovské výzvy, například ve formě kyberšikany nebo závislosti na sociálních sítích, což vyžaduje strategické přístupy, jako je monitorování online aktivit a stanovení hranic pro používání digitálních médií (Kurt, 2023). I když technologie zjednodušují komunikaci a přístup

k informacím, zároveň představují hrozby, které mohou negativně ovlivnit vývoj dítěte, pokud nejsou správně řízeny (Chauhan, 2021).

Je tedy zřejmé, že výchova je ovlivňována komplexní souhrou genetických predispozic, rodinného prostředí i technologických změn. Maccobyová (2000) poukazuje na důležitost vzájemného vztahu mezi genetickou výbavou dětí a výchovnými postupy rodičů, který společně formuje jejich vývoj. Tento vzájemný vztah, kdy genetické předpoklady ovlivňují chování rodičů a zároveň rodičovské intervence mohou měnit chování dětí, představuje klíčový aspekt pro pochopení výchovných procesů. V konečném důsledku lze říci, že výchova není závislá jen na jednom faktoru, ale je výsledkem souhry mnoha vlivů, které společně formují osobnost a vývoj dítěte.

1.3.1 Pohlaví rodiče

Pohlaví rodiče je jedním z klíčových faktorů, které mohou působit na styl výchovy a vývoj dítěte. Studie ukazují, že matky a otcové mohou často uplatňovat různé přístupy k rodičovství, což má významný dopad na chování a emoční vývoj dětí. Například studie Rinaldi a Howe (2012) zkoumala rozdíly mezi mateřskými a otcovskými styly výchovy dle modelu Baumrindové (1967), a jejich dopad na tříleté děti. Konkrétně na jejich negativní vnější projevy, vnitřní prožívání a adaptivní chování. Výzkum byl prováděn pomocí dotazníků pro rodiče, Parenting Styles and Dimensions Questionnaire a Behavior Assessment Scale for Children-2. Výsledky ukázaly, že matky, které vykazovaly autoritativnější styl (vyvážený přístup s podporou a pravidly), působily na své děti tak, že poté vykazovaly lepší adaptivní schopnosti a méně problémů s chováním. Otcové, kteří měli více autoritářský styl (důraz na disciplínu bez dostatečné podpory), byli pak spojováni s vyšší mírou negativních projevů chování, jako je agresivita a neposlušnost u dětí. Dle této studie mají otcové tendenci častěji používat direktivnější přístupy, zatímco matky spíše preferují emocionální podporu. Hongkongská studie Chan et al. (2023) naopak ukazuje, že pokud matky využívají vyšší míru autoritativního přístupu k výchově, mohou tím u dítěte následně podpořit vyšší četnost projevů perfekcionismu orientovaného na sebe a pocity obav.

Dle studie používání fyzických trestů (Poljak, 2015) na slovinské populaci se navíc ukazuje, že přísná výchova s využitím fyzických trestů může výrazněji působit na postoje dítěte v jeho dalším životě, pokud je tento trest vykonáván matkami, spíše než otci. V tomto výzkumu se navíc autor zmiňuje o tom, že tyto výchovné praktiky mohou být klíčovým faktorem

při intergeneračním přenosu. Trestání pak může být předáváno z generace na generaci a děti tak mohou být následně náchylnější ke schvalování a znovu-používání tělesných trestů při výchově vlastních dětí.

Studie Conrade a Ho (2001) se rovněž zaměřila na rozdíly ve výchovných stylech matek a otců, a navíc pak na rozdílné zacházení s dcerami a syny. Výzkum zjistil, že rodiče často přistupují k výchově odlišně na základě vlastního pohlaví, ale i na základě pohlaví svého dítěte. Výsledky studie naznačily, že otcovská výchova byla častěji jejich dětmi hodnocena jako autoritativní, čteněji pak u synů. Matky projevovaly více podpory a emocionálního zapojení, avšak jejich hodnocení se lišilo u dcer, které je vnímaly více jako autoritativní, mezitím co synové své matky hodnotili častěji jako permisivní. Vyšší přísnost otců a vřelejší přístup matek ověřily také studie Gvozdenović a Bandalović (2024), Russell et al. (1998) či Shek (1995). Je však nutné vzít v úvahu, že nejnovější výzkumy naznačují posun směrem k vyrovnanějšímu rodičovství, kdy se otcové stále více zapojují do výchovy dětí a v porovnání s předchozími generacemi uplatňují mírnější přístupy (Gvozdenović & Bandalović, 2024; McKinney & Renk, 2008).

Systematická analýza Yaffe (2023) pak dále zdůrazňuje, že tyto rozdíly jsou kulturně i individuálně specifické, a navrhuje, že rodičovské praktiky by měly být posuzovány i s ohledem na konkrétní kontexty, v nichž jsou uplatňovány.

1.3.2 Prostředí

Podle Bradleyho (2019) je rodičovství komplexní úkol, který zahrnuje různé aspekty, přičemž rodiče hrají aktivní roli při zajišťování potřeb svých dětí. Bradley popisuje, jak sociální a fyzické prostředí ovlivňuje způsob, jakým rodiče plní svou roli, a jak jsou v tomto úspěšní. Rodiče podle něj činí rozhodnutí s ohledem na strukturální charakteristiky prostředí, ve kterém žijí, a na zdroje, které mají k dispozici pro dosažení konkrétních cílů. Tento přístup zdůrazňuje rodiče jako vědomé aktéry, kteří se přizpůsobují prostředí, aby mohli co nejlépe vychovávat své děti. Jeho práce dále zdůrazňuje, že prostředí dítěte, není omezeno pouze na materiální prvky domácnosti, ale zahrnuje širší sociální a kulturní kontext. Všechny tyto zdroje mohou ovlivňovat nejen chování rodičů, ale i jejich přesvědčení a postoje k rodičovství.

Agustin a Budiwan (2021) ve svém výzkumu zdůrazňují, že vývoj dítěte je zásadně ovlivněn tím, jak své prostředí vnímá neboli „vstřebává“. Děti jsou ovlivněny nejen fyzickými

podmínkami svého okolí, ale také chováním rodičů, kteří jim slouží jako každodenní vzor. Vstřebávají tedy jejich chování spolu s výchovnými postupy, které se přizpůsobují jednotlivým fázím jejich vývoje, což formuje jejich charakter a osobnost.

Barber (1996) tvrdí, že rodičovské cíle a praktiky se často odvíjejí od konkrétní situace nebo přestupku a mohou se lišit v závislosti na kultuře, ve které dítě vyrůstá. Výzkumy například ukazují, že například matky z metropolitních oblastí často očekávají rychlejší vývoj svých dětí a vykazují méně chování zaměřeného na vyžadování poslušnosti a trestání v porovnání s matkami z venkovských oblastí (Nacak et al., 2011). Tento rozdíl může být vysvětlen různými faktory, jako jsou ekonomické podmínky, struktura rodiny a kulturní prostředí, které ovlivňují přístup rodičů k výchově (Štivičič, 2020; Darling & Steinberg, 1993).

Sociální a kulturní kontext tedy hraje klíčovou roli také v tom, jaké důsledky mohou různé výchovné styly nést. Grusec a Goodnow (1994) i Smetana (1994) zmiňují, že rodiče malých dětí v západních kulturách používají častěji autoritářské reakce za neuposlechnutí nebo emočně výrazné chování dětí, například když dítě odmítá jít spát nebo je hlučné při hře. Tím se autoritářský přístup může pro děti změnit v nástroj trestu. Zatímco je ale v evropsko-amerických kulturách autoritativní styl výchovy často spojován s negativními konotacemi a vývojovými výsledky, u afroamerických dívek může tento styl dle Darlinga a Steinberga (1993) podporovat asertivitu a odolnost. U čínských matek je zase dle Baumrindové (1996) a Chaové (1995) striktnější přístup k výchově známý jako „chiao-shun“ s autoritativnějšími prvky, považován za účinný způsob, jak podpořit akademický úspěch dětí, a je v tamní společnosti vysoce ceněn, a to více než u evropsko-amerických matek, které kladou na kontrolu chování menší důraz. Tyto rozdíly v přístupech k výchovným stylům podtrhují důležitost zohlednění socioekonomických a kulturních faktorů při výzkumu rodičovských stylů. Ať už je tedy prostředí jakékoliv, poskytuje specifické výzvy a příležitosti, které mohou ovlivnit, jak rodiče své děti vychovávají a jaké nástroje používají k zajištění jejich vývoje. Tento přístup tak potvrzuje, že prozatím nelze využít univerzálního modelu rodičovství, a je tedy třeba přizpůsobit styly výchovy individuálním podmínkám a kulturním odlišnostem.

2 Generační charakteristiky a jejich vývoj

Mezigenerační rozdíly jsou v současné době hojně diskutovaným tématem společnosti, jelikož se stále markantněji prohlubují. Tento jev je navíc posílen i díky vývoji technologií a měnícím se ekonomickým a sociálním podmínkám. Stejně jako proměnlivé hodnoty a životní styly vytvářejí stále větší propasti mezi jednotlivými generacemi (Strauss & Howe, 1991). Důkladné porozumění specifickým rysům a charakteristikám generací je klíčové nejen pro lepší komunikaci a porozumění mezi nimi, ale i pro aplikaci v oblastech, jako je výchova dětí či mezilidské vztahy. Pochopení těchto rozdílů umožňuje efektivnější přístup, jak v pracovním prostředí (Glass, 2007; Kapoor & Solomon, 2011; Smith, 1997), či v politice (Braungart & Braungart, 1986), tak i ve vzdělávání a výchově. Generace přináší různé hodnotové rámce, které se mohou ve výchovných stylech značně lišit (Twenge, 2017).

Tato kapitola se zaměřuje na historické a časové vymezení jednotlivých generací, včetně výběru nejvhodnějšího vymezení pro účely naší práce. Dále se zaměřuje na specifika jednotlivých generačních rysů, přičemž představíme klíčové generace: válečnou generaci, baby boomers, generaci X, mileniály a generaci Z, a porovnáme jejich rozdíly i podobnosti. Kapitola je zakončena částí, která propojí hlavní dvě témata této práce – generační charakteristiky a rodičovské styly, čímž se zaměříme na otázku, jak jednotlivé generace přistupovaly k výchově dětí.

2.1 Časové vymezení jednotlivých generací

Rozlišování jednotlivých generací podle období narození se v psychologii užívá v současnosti především v pracovním prostředí, a je proto možné nalézt nejvíce článků vymezujících jednotlivé generace právě v oblasti pracovní psychologie. V této souvislosti je důležité pochopení generačních rozdílů pro efektivní řízení i fungování týmů a rozvoj firemní kultury (Becton et al., 2014). Kromě pracovního prostředí je však generace také důležitým pojmem v politické sféře, kde se analyzují různé životní zkušenosti generací. Ty mohou ovlivňovat politické názory a postoje zástupců generací a potenciálních voličů (Kansteiner, 2012).

Samotné generační rozdíly mohou být definovány na základě kolektivních zážitků, které formují celou generaci (Jandourek, 2007). Zásadní události, jako například druhá světová válka, období socialismu a totalitního režimu, tak ovlivnily hned několik generací Československa.

Například generace „baby boomers“ v západních zemích vznikla v reakci na poválečný ekonomický růst, avšak v Československu byla tato generace ovlivněna především obdobím poválečné obnovy a postupným nástupem socialismu (Kubátová & Kukulková, 2013). Naopak tato generace se v USA zabývala tématy jako je válka ve Vietnamu, první přistání na Měsíci, či novými společenskými hnutími v rámci 60. let 20. století (Dries, 2008). Právě díky tomuto historickému kontextu je zapotřebí vymezení generací oddělit pro jednotlivé země (viz obrázek 2).

Obrázek 2

Vymezení generací dle země původu

Země	Názvy generací						
Čína		Generace 50. let (1950–1959)	Generace 60. let (1960–1969)	Generace 70. let (1970–1979)	Generace 80. let (1980–1989)	Generace 90. let (1990–1999)	
Indie	Tradiční generace (1948–1968)			Netradiční generace (1969–1980)	Generace y (1981 a dále)		
Jižní Korea		Generace 475 (1950–1959)	Generace 368 (1960–1969)	Generace X a generace Y (1970 a dále)			
Japonsko	První baby boomers (1946–1950)	Generace danso (1951–1960)	Generace shinjinrui (1961–1970)	Druzí baby boomers (1971–1975)	Po-bublinová generace (1976–1987)	Juniorní shinjinrui generace (1986–1995)	Yutori generace (1987–2002)
Rusko	Baby boomers (1943–1964)		Generace X (1965–1983)		Generace Y (generace pu) (1983–2000)		
Bulharsko	Poválečná generace (1945–1965)		Generace komunismu (1965–1980)		Generace demokracie (1980 a dále)		
Česká republika	Baby boomers (1946–1964)		Husákovy děti (1965–1982)		Generace Y (1983–2000)		
Jihoafrická republika	Baby boomers (1943–1970)			Generace x (1970–1989)		Generace Y (1990–2000+)	
Brazílie	Baby boomers (1946–1964)			Generace x (1965–1980)		Generace Y (1981–2001)	
USA	Baby boomers (1943–1964)		Generace X (1965–1980)		Generace Y (1981–2001)		

Převzato, přeloženo a graficky přepracováno ze zdroje: Hole, D., Zhong, L., & Schwartz, J. (2010). *Talking about whose generation?: Why Western generational models can't account for a global workforce*. *Deloitte Review*, 6, 88. ed. https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/talking-about-whose-generationages-and-attitudes-among-the-globalworkforce/US_deloitteview Talking About Whose Generation Jan10.pdf

V odborné literatuře nalézáme různá časová vymezení jednotlivých generací i v rámci jediné země. Mnozí autoři vymezují generace na základě klíčových historických událostí pro danou zemi, kterých však v literatuře můžeme nalézt mnoho a autoři tak často volí různé události.

Někteří autoři tvrdí, že hranice nemusí být mezi generacemi vždy dané jediným datem a mohou se navíc prolínat, což způsobuje, že generace nejsou striktně ohraničené (Bejtkovský, 2016). V rámci České republiky můžeme různá vymezení pozorovat například v rozdělení Kubátové a Kukulkové (2013) a Kutláka (2019), v rámci USA dále u mnoha více autorů. Pro přehlednější srovnání jednotlivých generací bylo vybráno několik autorů, kteří generace vymezují na základě historických událostí v různých zemích. Tabulka 2 ukazuje rozdíly v těchto vymezeních.

Tabulka 2

Vymezení generací dle vlastní literární rešerše

	Válečná generace	Baby boomers	Generace X	Mileniálové	Generace Z
Strauss & Howe (1991) - USA	1925–1945	1943-1960	1961-1981	1982-2003	
Wolfinger & McCrindle (2014) - Austrálie	1925–1945	1946-1964	1965-1979	1980-1994	1995-2010
Oblinger & Oblinger (2005) - USA	<1946	1947-1964	1965–1980	1981-1995	>1995
Zemke, Raines, & Filipczak (2000) - USA	1922-1943	1943-1960	1960–1980	1980-1999	
Martin & Tulgan (2003) - USA	1925-942	1946-1960	1965–1977	1978-2000	
The Center for Generational Kinetics, (2016) - USA	<1945	1946-1964	1965-1976	1977 -1995	>1996
Pew Research Center (2015) - USA	1928-1945	1946-1964	1965-1980	>1980	
Kutlák (2019) - ČR		1946-1964	1965-1982	1983–2000	2001-2010
Kubátová & Kukulková (2013) - ČR	1925-1942	1943-1960	1961-1981	1982-1994	1995-2010

Pro účely této práce bylo zvoleno vymezení generací podle Kubátové a Kukulkové (2013), které zahrnuje všechny generace relevantní pro tuto práci. Bere také v úvahu rozdělení generací podle sociálně-ekonomických faktorů a historických událostí, které ovlivnily vývoj výchovných a sociálních přístupů v České republice a Československu. Toto rozdělení tak nejlépe vystihuje náš výzkumný soubor.

2.2 Specifika generačních rysů

Zkoumání generačních rozdílů a jejich vlivů na výchovné styly je v současné době obzvláště relevantní vzhledem k rychlým společenským, technologickým i kulturním změnám. Každá generace prochází jinými historickými kontexty a žije v odlišném sociálním prostředí, což ovlivňuje její hodnoty, přístup k výchově i mezilidským vztahům (Twenge, 2017). Tyto rozdíly v hodnotách jsou zřetelné jak v oblastech vzdělávání a profesního života, tak i v rodičovských stylech, které jednotlivé generace preferují (Steinberg, 2001). Výzkumy potvrzují, že pochopení generačních specifik je klíčové pro rozvoj efektivních strategií výchovy, jelikož moderní rodiče čelí výzvám, které byly pro předchozí generace neznámé, např. soužití s digitálními technologiemi (Kurt, 2023; Livingstone & Blum-Ross, 2020; Prensky, 2001).

Generační rozdíly se odrážejí v široké škále aspektů lidského života, včetně výchovy, pracovních postojů, hodnot či užití technologií. Proto jsou starší generace (válečná generace nebo baby boomers) často považovány za tradičnější a konzervativnější, zatímco mladší generace (mileniálové a generace Z), vykazují progresivnější a liberálnější přístupy, především ve vztahu k technologiím a společenským hodnotám (Inglehart, 2008). Tento rozdíl lze částečně přičíst historickým událostem, které každou generaci formovaly a vlivu technologických inovací, které rychle měnily prostředí, v němž jednotlivé generace vyrůstaly (Pew Research Center, 2015).

Jedním z hlavních rozdílů mezi generacemi je právě jejich přístup k technologiím. Zatímco válečná generace a baby boomers se přizpůsobily technologickým změnám později, mileniálové a generace Z vyrůstaly v digitálním světě a používání technologií se pro ně mohlo dříve stát více přirozené (Turner, 2015). Další rozdíly jsou patrné v hodnotách. Starší generace vyrůstaly ve stabilnějších sociálních podmínkách, které podporovaly tradiční hodnoty, jako je respekt k autoritám a důraz na pracovní etiku. Mileniálové a generace Z však čelí světu s rychle se měnícími ekonomickými podmínkami a větším zaměřením na osobní svobodu

a individualismus (Roberts & Manolis, 2000). Rovněž se liší i pracovní postoje, kdy starší generace často spojuje pracovní etiku s loajalitou a stabilitou. Naopak mladší generace kladou větší důraz na rovnováhu mezi pracovním a osobním životem a hledají především práci, která jim bude dávat smysl (Chalofsky & Cavallaro, 2013). Výzkumy také ukazují, že mladší generace častěji mění zaměstnání a méně se zaměřují na dlouhodobou kariéru u jednoho stálého zaměstnavatele (Lyons & Kuron, 2014).

Tyto generační rozdíly nejsou omezeny pouze na jednu oblast života, ale prostupují různými dimenzemi. Studie ukazují, že právě pochopení těchto rozdílů je klíčem k lepší komunikaci a spolupráci mezi generacemi v rodinách (Waites, 2006), na pracovištích (Smyrl, 2011), vzdělávacích institucích (Gibson, 2009) i společnosti jako celku (Harwood et al., 2000).

2.2.1 Válečná generace (1925-1942)

Válečná generace, také „Silent Generation“ (The Center for Generational Kinetics, 2016) nebo Generace budovatelů (Kubátová & Kukulková, 2013), vyznává tradiční kariérní hodnoty a klade důraz na organizační jistotu (Dries et al., 2008), disciplínu, loajalitu a úctu k autoritám. I to může být jedním z důvodů, proč ve studii Andrade a Westover z roku 2018 vycházela tato generace jako nejspokojenější v pracovním prostředí. Díky prožitým událostem, které tuto generaci formovaly (světová hospodářská krize, či druhá světová válka), můžeme u zástupců této skupiny vnímat i větší míru šetrnosti kvůli obavám z nedostatku, které prožili za války (Pennington-Gray & Lane, 2002).

V literatuře jsou vyobrazováni jako jedinci s konzistentnějšími vnitřními i vnějšími rysy, oproti mladším generacím (Lyubeeva, 2021) a je u nich zaznamenatelná nižší touha po změnách obecně, vzhledem k mnoha společenským změnám, které se v jejich době dospívání udály (Pennington-Gray & Lane, 2002).

V porovnání s baby boomers vykazuje válečná generace významné rozdíly i v preferencích komunitních prvků, zejména v oblasti bydlení, venkovních prostor, zaměstnání a společenských aktivit, ve kterých preferují více kolektivistický přístup (Black & Hyer, 2020). V rámci historie Československa patří mezi válečnou generaci ti, kteří zažili druhou světovou válku a poválečnou dobu, a byli tak formováni válečnými totalitními režimy, poválečnou ekonomikou i následným nástupem komunismu (Kubátová & Kukulková, 2013), v rámci této práce jsou zástupci této generace často v důchodovém věku a mají již často vnoučata.

2.2.2 Generace baby boomers (1943-1960)

Generace, která vznikla v důsledku výrazného nárůstu porodnosti v západních zemích po druhé světové válce, je proto často označovaná jako baby boomers, někdy zkráceně označovaná jako „Boomers“ (McCrindle a Wolfinger, 2014). Literatura uvádí, že zástupce této generace motivuje zisk, prestiž a pracovní postavení, přičemž jsou také odolnější vůči stresu (Bejtkovský, 2018).

Mezi jejich charakteristické rysy patří píle a svědomitost. Finanční jistota a vztah k práci je tedy pro tuto generaci velmi zásadní. To může být jedním z hlavních důvodů, proč se tato generace často vyznačuje častějším workoholismem a zůstávají také v zaměstnání déle než předchozí i následující generace (Kutlák, 2018). Užití získaných finančních prostředků však směřují převážně na svou rodinu, tedy své rodiče a své vlastní děti (DelCampo, 2011). V rámci vzdělání pak mělo k roku 2018 zhruba 17 % zástupců generace baby boomers v České republice vysokoškolský diplom (Kutlák 2018).

V českém kontextu jsou zástupci této generace ovlivněni obdobím nástupu komunismu, obdobím Pražského jara, následnou normalizací (Kutlák 2018) a vlnou emigrace do západních zemí. V tomto období se již její zástupci nemuseli vypořádávat s válkou, a naopak neměli problémy s hledáním pracovních pozic v rámci poválečné obnovy, a tím pádem zajištěním svých rodin (Kubátová & Kukulková, 2013). Většina zástupců této generace již odešla nebo se chystá odejít do důchodu, pokud z finančních důvodů nemusí nadále setrvat v zaměstnání, aby podpořili své rodiče a děti (Bejtkovský, 2016). Tato generace, formovaná poválečnými změnami, se tak stala významnou skupinou, která nadále ovlivňuje současný pracovní trh i rodinné struktury.

2.2.3 Generace X (1961-1981)

Mezi klíčové rysy této generace patří především individualismus, skepticismus, flexibilita, kontrola, svobodné rozhodování, učení, podnikavost, materialismus a rovnováha (Dries et al., 2008). Tyto charakteristiky byly do značné míry formovány úpadkem tradičních hodnot a počátkem technologických změn ve společnosti (Strauss & Howe, 1991). Individualismus generace se promítá i do pracovního prostředí, kdy se tato generace soustředí již spíše na svůj vlastní kariérní postup, nežli na týmové úspěchy (Andrade & Westover, 2018; Mahmoud et al., 2021). Jsou také více motivovaní k vyváženějšímu rozdělení pracovních

povinností tak, aby si mohli zachovat čas i pro sebe a své blízké, což nebylo v předchozí generaci natolik běžné (Kutlák, 2018). Přesto je pro tuto generaci nadále hlavní motivací finanční zabezpečení rodiny (Bursh, 2014).

V novodobém Československu jsme se také mohli setkat s názvem „Husákovy děti“ (Bejtkovský, 2018; Kubátová & Kukulková, 2013; Kutlák, 2018; Strašilová, 2014). Generace X zahrnovala období zvýšené porodnosti na našem území, což bylo důsledkem politiky podporující rodiny v 70. letech, jako byly novomanželské půjčky nebo státní bytová výstavba. Díky tomu je podle Českého statistického úřadu tato generace v současné populaci České republiky nejpočetnější skupinou (CZSO, 2018). Vzhledem k tomu jsou tedy její zástupci zvyklí na velkou konkurenci v rámci vzdělávání i v zaměstnání (DelCampo, 2011).

Nezaměstnanost byla v této době, z důvodu dobové politiky komunistické strany, a s ní spojenou podporou pracovní síly, spíše nízká (Strašilová, 2014). Až s nástupem 90. let tito lidé zažili nástup kapitalismu, a s tím spojený příchod velkých změn na pracovním trhu (Kutlák 2018). Důsledkem byl následně pokles zaměstnanosti, avšak větší svoboda na trhu práce či možnost podnikat (Kubátová & Kukulková, 2013). Většinu svého dětství a dospívání ale vyrůstali v období socialismu a komunismu a jejich fázi rozvolňování i normalizace na našem území (Kutlák 2018).

Tato generace přesto zažila obecně menší nedostatek základních potřeb než generace jejich rodičů. Proto se již u ní více projevují i post-materiální hodnoty, jako je seberealizace, individualismus, kariérní růst i zaměření na rodinu (Bejtkovský, 2016). Naopak negativní změny můžeme pozorovat například na zvyšující se rozvodovosti či počtu sebevražd u nezletilých. Dospívání již bylo ovlivněno i počátky televize a videa, ačkoliv byla soudobá média doby ovlivněna právě komunistickým režimem (Kubátová & Kukulková, 2013). Generace X tak představuje most mezi tradičními hodnotami a moderním světem plným technologických a společenských změn, přičemž si zachovává důraz na osobní růst, rovnováhu mezi prací a životem a adaptabilitu ve stále se měnícím prostředí.

2.2.4 Mileniálové (1982-1994)

Mileniálové, známí také jako generace Y, se vyznačují vlastnostmi jako je kolektivismus, pozitivismus, moralismus, sebevědomí a občanské smýšlení (Dries et al., 2008). Jejich formování výrazně ovlivnily klíčové technologické a společenské změny,

zejména příchod internetu, který ovlivnil jejich životní styl a pracovní návyky (The Center for Generational Kinetics, 2016). Mileniálové žijí v době rapidního technologického rozmachu, což má dopad na jejich pohled na svět a způsob práce. V USA se generace Y zaměřuje více na osobní rozvoj, přičemž je její přístup k práci a životu ovlivněn technologickým pokrokem, který začal v již období dospívání (Gabrielova & Buchko, 2021).

Dalším charakteristickým rysem této generace je právě její vztah k technologiím. Neustálý přístup k internetu a sociálním sítím umožňuje mileniálům nejen sdílet zážitky a zkušenosti, ale také formovat své společenské postoje a kariérní rozhodnutí prostřednictvím online komunity, což výrazně ovlivňuje jejich způsoby komunikace (Kubátová & Kukulková, 2013; Kutlák, 2018). To z nich činí globálně propojenou generaci se zájmem o cestování a poznávání jiných kultur a mezinárodních témat (Kubátová & Kukulková, 2013). Díky těmto technologiím jsou mileniálové schopni rychle a efektivně komunikovat, což je pro ně důležité jak v pracovním, tak osobním životě, přestože jejich komunikace může být méně osobní (Kutlák, 2019).

Mileniálové jsou často popisováni jako generace, která klade důraz na rovnováhu mezi prací a osobním životem, flexibilitu a týmovou spolupráci (Egerová et al., 2021). Toto zaměření na osobní pohodu a čas strávený s přáteli a rodinou je jedním z hlavních rysů generace Y, což reflektuje i jejich hodnotový systém, kde volný čas, zážitky a vztahy hrají klíčovou roli (Bejtkovský, 2016). Navíc mileniálové často zůstávají žít u svých rodičů a střídání práce pro ně není zásadní problém, protože se necítí ohroženi nezaměstnaností díky velké podpoře ze strany rodiny (McNulty, 2006).

Tento vývoj hodnot a postojů, ovlivněný faktem, že mileniálové nezažili válečné konflikty a vyrůstali v relativním míru, vedl k jejich zaměření na osobní rozvoj a seberealizaci, a tím i na hledání smysluplné práce. V Československu – České republice zažila většina mileniálů během svého dětství navíc Sametovou revoluci, což ovlivnilo jejich náhled na politické a společenské otázky (Kubátová & Kukulková, 2013). Tento specifický historický a sociální kontext tak formoval mileniály jako generaci, která upřednostňuje hodnoty osobního rozvoje, rovnosti a inovací, a tyto hodnoty dále ovlivňují i jejich přístup k výchově a výchovným stylům.

2.2.5 Generace Z (1995-2010)

Generace Z, někdy označovaná jako „Digital Natives“ (Prensky, 2001), je generací, která již od dětství vyrůstala v digitalizovaném světě, plně obklopena internetem a mobilními technologiemi (The Center for Generational Kinetics, 2016). Tento technologický pokrok zásadně formoval jejich způsoby učení a komunikace, kdy internet ovlivňuje nejen jejich sociální interakce, ale i přístupy ke vzdělávání (Gabriellova & Buchko, 2021). I v České republice je tato generace spojena s masivní digitalizací a globalizací, což vedlo k posunu v rámci vzdělávacích a komunikačních metod, se kterými tato generace přichází do styku již od raného věku (Kubátová & Kukulková, 2013). Rychlá dostupnost informací umožňuje generaci Z se více soustředit na kreativitu a inovaci, protože potřebné znalosti mohou získat během několika málo minut (Kutlák, 2018). Tato doba však s sebou nese také rizika spojená s nadměrným používáním internetu a sociálních sítí, které mohou mít pro jejich uživatele i velmi negativní vliv na jejich chování, prožívání i vztahy (Benson & McAlaney, 2024), nebo může narušovat soukromí (Felice et al. 2022; Fire & Elovici, 2013).

Generace Z je v mnoha ohledech odlišná od předchozích generací. Mimo jiné je definována i vysokými očekáváními v oblasti rovnosti a ekologické udržitelnosti, což odráží širší společenské posuny směrem k odpovědnějšímu a udržitelnějšímu způsobu života (Mahmoud et al., 2021). Na pracovním trhu preferuje generace Z menší pracovní týmy nebo dokonce samostatnou práci, což můžeme předpokládat jako návrat k individualismu, který byl přítomen například u generace X (Kutlák, 2019). V České republice se v rámci generace Z projevuje i změna v rodinném konceptu – zvyšuje se věk prvorodiček, což posouvá charakteristiku výchovy a zvyšuje věkový rozdíl mezi generacemi a zástupci této generace tak mají častěji své rodiče starší přibližně o 30 let (Beaujouanová & Sobotka, 2019; Kubátová & Kukulková, 2013). Tato generace je rovněž početně menší než generace Y, což vytváří další odlišnosti v jejich sociálních a kulturních zážitcích (CZSO, 2018).

Tato charakteristika generace Z uzavírá diskusi o specifických rysech zmíněných generací. Na základě rozdílů v hodnotách, životních přístupech a sociálních interakcích, od válečné generace po generaci Z, je klíčové podrobněji prozkoumat, jak se vyvíjely výchovné styly napříč těmito generacemi, a jak tyto styly odrážejí zmíněné individuální charakteristiky a osobnostní rysy jednotlivých generací.

2.3 Výchovné styly jednotlivých generací

Generační rozdíly, které ovlivňují výchovné styly, vycházejí ze specifických historických, sociálních a kulturních podmínek, v nichž každá generace vyrůstala. Změny v technologiích, vzdělávání, ekonomických podmínkách a rodinné struktuře zásadně utvářejí přístup jednotlivých generací k výchově dětí.

Jedním z hlavních rozdílů je přístup ke komunikaci a interakci s dětmi. Předchozí generace byly formovány autoritativnějšími a tradičnějšími modely výchovy, které zdůrazňovaly disciplínu a respekt k autoritám (Alwin, 1996; Kubátová & Kukulková, 2013), a mohou se tak striktněji držet tradičních výchovných metod, které reflektují dobu, kdy byly autoritativní přístupy běžněji přijímány a praktikovány (Parke & Buriel, 2008; Steinberg & Silk, 2002). Naopak mladší generace, jako jsou například mileniálové a generace Z, tíhnou k větší otevřenosti a rovnocennější komunikaci, přičemž zdůrazňují emoční podporu a osobní rozvoj (Twenge, 2017). Tento posun představuje výzvu pro současné rodiče, kteří musí přizpůsobit svou rodičovskou roli.

Trigenerační španělská studie García et al. (2020) pozorovala právě nárůst rodičovské vřelosti a pokles přísnosti napříč generacemi. Výchova, která byla hodnocena jako shovívavější, byla spojena se stejným nebo lepším psychosociálním přizpůsobením dětí ve srovnání s autoritativní výchovou, zatímco nevělelé rodičovské styly (autoritativní a zanedbávající) byly spojeny se špatnými výsledky v těchto směrech. Tato zjištění naznačují obecný trend k permissivnějším stylům výchovy napříč generacemi.

Podobný trend je patrný i ve výzkumu Gillernové (2009), který popisuje změny ve vztazích mezi rodiči a dětmi a také ve výchovných přístupech. Zatímco emoční vazby mezi rodiči a dětmi zůstávají poměrně stabilní, dochází ke změnám ve výchovném řízení. V současnosti se výrazněji projevuje slabé výchovné vedení, které může odrážet měnící se sociokulturní a ekonomické prostředí. Rodiče se snaží o podporu samostatnosti a autonomie dětí, často s cílem respektovat jejich názory a rozhodnutí, což přispívá k větší demokratizaci vztahů mezi rodiči a dětmi. Tento přístup, ačkoliv snižuje kontrolu, často zjednodušuje výchovné působení a ulehčuje rodičům, a to zejména těm, kteří jsou vystaveni vysoké pracovní zátěži.

Další klíčový rozdíl se týká vlivu technologického pokroku. Mladší generace rodičů mají tendenci integrovat moderní technologie do výchovného procesu, což nejen ovlivňuje jejich přístup k monitorování a kontrole dětí, ale také formuje jejich výchovné strategie v oblasti vzdělávání a trávení volného času. Starší generace se často spoléhají na tradičnější způsoby komunikace a výchovy, což může vést ke generačním střetům ohledně přístupu k technologiím (Twenge & Campbell, 2008).

Ekonomické a sociální faktory rovněž hrají roli v generačních rozdílech ve výchově. Zatímco starší generace, převážně v USA, zažily období relativní ekonomické stability a jasně definovaných rodinných rolí, mladší generace čelí větší ekonomické nejistotě, což ovlivňuje jejich rozhodování ohledně práce a rodiny. To vede k posunu směrem k větší flexibilitě a přizpůsobivosti v rodičovských rolích (Howe & Strauss, 2000).

Celkově lze říci, že rozdíly mezi generacemi se projevují nejen ve způsobech výchovy, ale také v hodnotách a prioritách, které rodiče předávají svým dětem. Zatímco starší rodičovské generace se zaměřovaly na stabilitu a disciplínu, mladší generace se více soustředí na individualitu, emoční rozvoj a využití moderních technologií (Bornstein, 2002).

II. Empirická část

3 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zmapovat, kvantitativně popsat a porovnat četnosti výskytu rodičovských stylů dle Modelu devíti polí (Čáp, 1996) aplikovaném v Dotazníku pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994), mezi jednotlivými generacemi, tj. válečná generace, baby boomers, generace X a mileniálové (dělení dle Kubátové a Kukelkové, 2013), přičemž je zohledněno i působení demografických faktorů (pohlaví respondenta i rodiče, a velikost bydliště v době dětství a dospívání) na výchovné styly.

Dosavadní výzkum ukazuje, že rodičovské styly se mění v čase pod vlivem socioekonomických a kulturních změn. Tyto změny formují nejen rodinné hodnoty, ale také přístupy k výchově dětí (Maccobyová & Martin, 1983). Současná odborná literatura poukazuje na to, že jednotlivé generace vykazují rozdíly ve výchovných stylech, přičemž starší generace (válečná generace a baby boomers), inklinují k více autoritativním či autoritářským přístupům, zatímco mladší generace (generace X a mileniálové), často volí liberálnější či demokratické styly výchovy (Alwin, 1996; García et al., 2020; Twenge, 2017). V rámci české literatury se v průběhu rešerše nepodařilo nalézt odborný zdroj či studii, která by pomohla popsat mezigenerační rozdíly v rodičovských stylech, a je proto o to důležitější se této problematice věnovat.

Tématu je třeba věnovat pozornost v odborné literatuře a výzkumu, jelikož generační rozdíly v rodičovských stylech mohou mít významný dopad na vývoj dětí, jejich sociální dovednosti a jejich celkovou životní spokojenost. V praxi mohou výsledky výzkumu sloužit jako vodítko pro pedagogy, psychology i rodiče samotné, aby lépe porozuměli rozdílům mezi generačními přístupy k výchově a zvolili optimální strategie pro výchovu současné generace dětí. Výsledky výzkumu přispějí k rozšíření poznatků o vztahu mezi výchovnými styly a generačními rozdíly v českém prostředí, čímž mohou zlepšit teoretické i praktické porozumění této problematice. Relevantním přínosem bude i aplikace Dotazníku pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994) na jednotlivé generace, což poskytne detailnější přehled o tom, jaké výchovné styly dominují mezi jednotlivými skupinami a jaké mají důsledky na vývoj dětí v různých časových obdobích.

3.1 Výzkumné hypotézy

Na základě literární rešerše a teoretických předpokladů byly stanoveny následující výzkumné hypotézy, které mají za cíl zjistit rozdíly v četnosti výskytu typů rodičovských stylů mezi generacemi a dalších vybraných demografických proměnných.

Předpokladem pro ověření všech hypotéz je statisticky významný rozdíl při hladině významnosti $\alpha = .05$ a síle testu $(1-\beta) = .80$. Pro každou hypotézu je individuálně stanovena velikost efektu v závislosti na velikosti vzorku a stupních volnosti. V tomto kontextu očekáváme u většiny statistik (kromě analýzy hypotézy 5) alespoň střední velikost efektu, což naznačuje, že rozdíly mezi generacemi v rodičovských stylech nebudou zanedbatelné, ale budou mít středně významný vliv. Tento přístup podporuje validitu výsledků a relevanci pro interpretaci jejich praktického dopadu (Cohen, 1988).

Hlavní hypotézy:

- **Hypotéza 1:** Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typů rodičovských stylů a generacemi rodičů se silou efektu ($V \geq .28$).
- **Hypotéza 2:** Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení u matek a jejich příslušnou generací se silou efektu ($V \geq .22$).
- **Hypotéza 3:** Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení u otců a jejich příslušnou generací se silou efektu ($V \geq .22$).

Vedlejší hypotézy:

- **Hypotéza 4:** Existuje statisticky významný rozdíl v četnosti výskytu typu výchovného řízení u matek a výchovného řízení u otců se silou efektu ($V \geq .22$).
- **Hypotéza 5:** Existuje statisticky významný rozdíl mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení u synů a výchovným řízení u dcer se silou efektu ($V \geq .18$).
- **Hypotéza 6:** Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení a velikostí jejich bydliště v dětství a dospívání se silou efektu ($V \geq .23$).

4 Metodika

4.1 Výzkumný design

Výzkumný projekt empirické části diplomové práce je realizován jako kvantitativní výzkumný design. Tento přístup je zároveň průřezový (transverzální), což znamená, že sběr dat probíhal v jednorázovém časovém rámci a zaměřoval se na získání informací od různých generací ve stejném časovém období. Data byla sbírána prostřednictvím Dotazníku pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994), který byl převeden do online formy prostřednictvím platformy Google Forms a doplněn o demografické otázky. Tato forma distribuce umožnila oslovit širší spektrum respondentů. Samotný sběr dat probíhal od dubna do října roku 2024. Před hlavním výzkumem byl proveden pilotní výzkum na vzorku osmi respondentů, který se zaměřoval na ověření srozumitelnosti otázek, technické funkčnosti online dotazníku a časové náročnosti vyplňování. Tento krok zajistil odstranění případných nejasností se zadáním dotazníku i jeho optimalizaci pro hlavní fázi sběru dat, při zachování původní podoby standardizovaných otázek dotazníku.

4.2 Výzkumný soubor

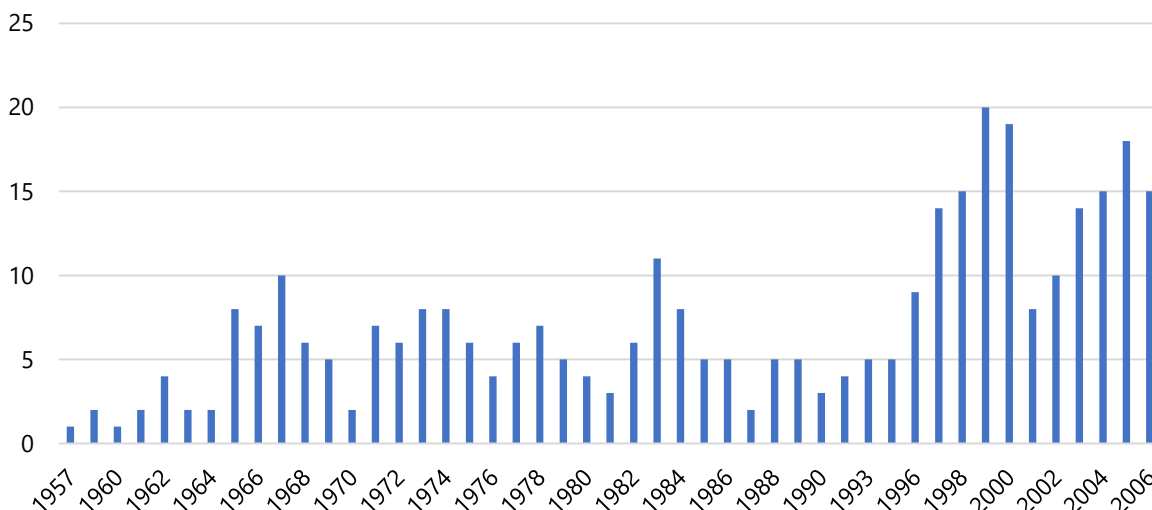
Finální výzkumný soubor tvořilo 337 respondentů, kteří splnili stanovené podmínky pro účast ve studii. Z původního vzorku 358 respondentů bylo vyloučeno 21 jedinců z důvodu nesplnění kritérií. Pro statistickou analýzu zaměřenou na testování hypotézy 1 byl zvolen menší výběrový soubor ($N = 296$), jejichž rodiče museli spadat do stejné generace.

Velikost vzorku pro statistickou analýzu hypotéz byla určena na základě power analýzy provedené v programu G*Power. Výsledky ukázaly, že minimální počet respondentů potřebný k detekci zkoumaných efektů u hypotézy 1, činí 250. Pro čtyři zkoumané věkové skupiny byl zvolen chí-kvadrát test (χ^2 test) s použitím velikosti efektu $V = .30$ (střední efekt pro Cramerovo V), hladiny významnosti $\alpha = .05$ a síly testu $(1-\beta) = .80$. Stupně volnosti byly stanoveny na $df = 24$. Při výpočtu požadovaného počtu respondentů k ověření dalších hypotéz byla zachována stejná velikost efektu, hladina významnosti i síla testu ($\alpha = .05$; $(1-\beta) = .80$; $V = .30$). U hypotéz 2, 3 a 4 bylo na základě stupňů volnosti $df = 9$, stanoveno vždy alespoň 174 respondentů, pro hypotézu 5 s $df = 3$ bylo stanoveno 122 respondentů a u hypotézy 6 s $df = 12$ bylo stanoveno 193 respondentů. U všech analýz byl tak splněn minimální počet respondentů.

Vzorek respondentů zahrnoval 274 žen (81.3 %), 61 mužů (18.1 %) a 2 jedince spadajících do kategorie „jiné“ (0.6 %). Věkové rozmezí respondentů bylo od 18 do 67 let ($M = 35.9$, $SD = 14.2$). Rozmezí roků narození je tedy 1957 až 2006, s nejčastějším zastoupením roku 1999 (5.9 %) – viz graf 1.

Graf 1

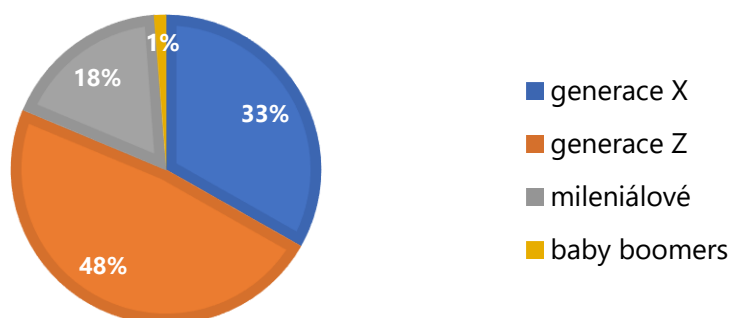
Zastoupení roku narození respondentů

Zastoupení jednotlivých generací mezi respondenty ve výzkumném souboru znázorňuje graf 2. Nejpočetnější skupinu tvoří generace Z, která představuje 48.1 % (162 respondentů) z celkového počtu. Následuje generace X s podílem 33.2 % (112 respondentů) a mileniálové, kteří tvoří 17.5 % (59 respondentů). Nejmenší zastoupení má generace baby boomers s 1.2 % (4 respondenti). Tato data poskytují přehled o generačním složení výzkumného vzorku, který je převážně tvořen mladšími generacemi.

Graf 2

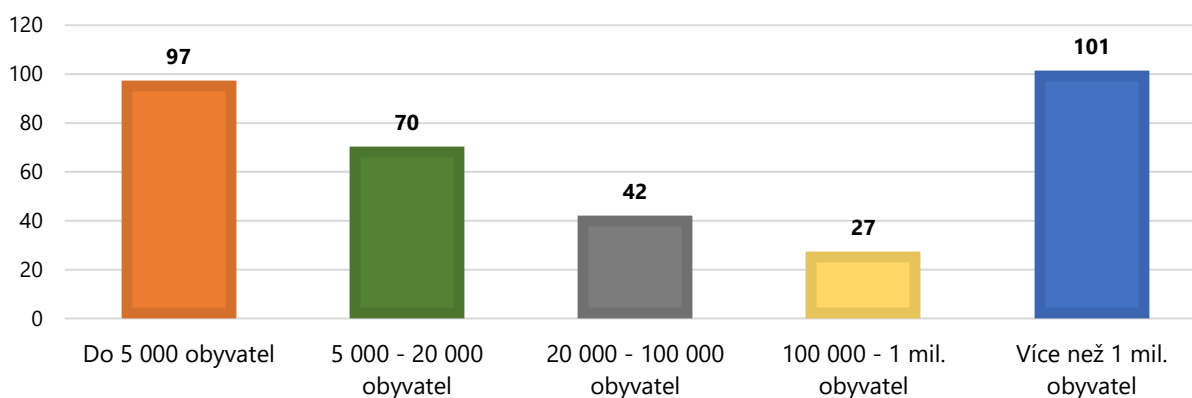
Podíl respondentů podle generací

Mezi další zkoumané charakteristiky patřila velikost bydliště v období dětství a dospívání (viz graf 3), přičemž nejvíce respondentů pocházelo z obce s více než 1 000 000 obyvateli (30 %). Následovalo bydliště do 5 000 obyvatel (29 %), poté obce s 5 000 až 20 000 obyvateli (21 %), obce s 20 000 až 100 000 obyvateli (12 %) a nejméně respondentů uvedlo bydliště s 100 000 až 1 000 000 obyvateli (8 %).

Graf 3

Zastoupení respondentů podle velikosti místa bydliště v období dětství a dospívání

Participantů byli rekrutováni různými způsoby, včetně distribuce přes rodinné příslušníky, přátele, komerční webové stránky i sociální sítě. Výběr byl díky tomu částečně oportunní, tedy spočívající ve výběru respondentů na základě jejich dostupnosti (Etikan et al., 2016), tj. zájemci o vyplnění přes webové stránky. Zároveň byla využita výběrová technika „snowball sampling“, při které účastníci doporučují další potenciální respondenty (Biernacki & Waldorf, 1981), v našem případě distribuce přes rodinu a přátele. Výběr participantů byl tak nenáhodný a zahrnoval i kritérium splnění věkové hranice 18+ let a dobrovolný souhlas se zpracováním osobních údajů pro výzkumné účely.

4.3 Měřicí nástroje

V rámci sběru dat byl použit Dotazník o způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994) – uveden v příloze 1, který byl převeden do online formy, prostřednictvím platformy Google Forms, společně s doplňujícími demografickými otázkami (pohlaví, věk, věk rodičů, velikost bydliště).

Použitý dotazník poskytuje podrobnější a komplexnější vhled do rodinné výchovy ve srovnání s jinými metodami a v psychologické praxi může významně korigovat původní

dojem o bezproblémovém rodinném prostředí. Je vhodný především pro pedagogicko-psychologické poradny, ve výchovně-vzdělávací praxi, ale též pro psychodiagnostiku ve zdravotnictví (Psychodiagnostika, s.r.o., n.d.).

V rámci tohoto výzkumu byl tento dotazník využit v plném rozsahu. Vychází z Modelu devíti polí (Čáp, 1996), který byl detailně popsán v teoretické části této práce. Obsahuje 40 otázek, zaměřujících se jak na chování matky, tak otce. Přičemž každá ze složek výchovy je zastoupena 10 položkami (kladný a záporný komponent; komponent volnosti a požadavků). Dotazník se zaměřuje na respondentovo subjektivní vnímání a hodnocení emočního vztahu a výchovného řízení u otce i u matky. Respondenti odpovídají na otázky ve třech možných kategoriích (Ano, Zčásti, Ne), a to vždy zvlášť u každého rodiče.

4.4 Procedura

Před spuštěním výzkumu v online prostředí bylo vybráno osm participantů pro pilotní výzkum, který proběhl formou osobního setkání. Osloveni byli vždy dva respondenti z každé kategorie tak, aby jejich rodiče spadali vždy do jedné ze čtyř pozorovaných generací. Tito respondenti byli navíc požádáni o sdílení subjektivního vnímání emocí při vyplňování dotazníku a vybavování jejich životního období, ve kterém vyrůstali s rodiči. Rozhovor, který následoval po vyplnění dotazníku, byl nestrukturovaný a trval vždy přibližně deset minut. Díky těmto poznatkům bylo možné upravit zadání a předmluvu online dotazníku tak, aby si respondent dokázal co nejlépe vybavit právě období vyrůstání. Především u respondentů starších generací častěji vyvstávala potřeba lépe upřesnit časový rámec pro vybavování rodičovského přístupu, což vedlo ke konkretizaci zadání dotazníku a tím se co nejvíce zamezilo zpětnému zkreslení. Respondenti byli upozorněni, aby se snažili odpovídat na otázky tak, jak by to učinili právě v období dětství. Metoda individuálního zhodnocení po vyplnění dotazníku mimo jiné pomohla odstranit technologické potíže s online formulářem a zamezilo se tak následným chybám ve sběru dat. Vyplněné dotazníky od respondentů z pilotního výzkumu byly rovněž zahrnuty do statistické analýzy.

V hlavní fázi sběru dat probíhala komunikace s respondenty převážně elektronicky, a to formou e-mailu či zpráv na sociálních sítích, kde byli dotyční informováni o účelu výzkumu a způsobu vyplnění dotazníku. Vyplnění samotného dotazníku trvalo přibližně 8 minut a probíhalo pouze v jedné fázi, kdy respondenti odpovídali na otázky v rámci online dotazníku. Po jeho dokončení měli respondenti možnost zjistit svůj výsledný výchovný styl, který byl

vyhodnocen po ukončení sběru dat a jejich analýze v listopadu 2024. Tuto možnost měli pouze v případě, že souhlasili se sdílením své e-mailové adresy a přezdívky, pod níž byli anonymně uvedeni v tabulce přístupné zájemcům o výsledky výzkumu. Emailová adresa tak sloužila pouze pro účely zaslání anonymních výsledků a nebyla uvedena v žádném sdíleném dokumentu.

4.5 Zpracování dat a vyhodnocení dotazníku

Data získaná prostřednictvím platformy Google Forms byla převedena do programu Excel, kde byla podrobena kontrole a následnému vyřazování dat obsahujících neúplné odpovědi či kritéria nehodící se pro naše účely. Důvody k vyřazení respondenta byly například chybějící údaje data narození jeho rodičů, nehodící se generační kategorie rodičů (u respondentů s rodiči ve starší generaci než tato práce sleduje), či nesplnění požadavku na minimální věk 18 let. Z těchto důvodů bylo následně z analýzy dat vyloučeno celkem 21 respondentů. Celkovou velikost vzorku tvořilo tedy 337 respondentů.

V další fázi analýzy byl vyhodnocen rodičovský styl každého respondenta. Prvním krokem zpracování dat bylo přidělení bodového hodnocení jednotlivým odpovědím. Tento proces byl proveden zvlášť pro otce a zvlášť pro matku, přičemž skóre bylo přiřazeno podle následujícího klíče: Ano = 3 body, Zčásti = 2 body, Ne = 1 bod. Výsledné skóre odpovědí bylo získáno součtem bodů z odpovědí, které byly syceny jednotlivými faktory složek výchovy (kladná a záporná komponenta – emoční vztah k dítěti, komponenta požadavků a volnosti – výchovné řízení). Každému rodiči bylo tak možné přiřadit bodové rozmezí od minimálních 10 do maximálních 30 bodů pro každou složku výchovy.

Dalším krokem bylo určení emočního vztahu na základě posouzení kladných a záporných komponent a následné vyhodnocení výchovného řízení pomocí komponentů požadavků a volnosti, u každého z rodičů – na základě tabulek v příloze 2. Pro závěrečné stanovení rodičovského výchovného stylu v rámci Modelu devíti polí bylo nezbytné provést syntézu celkového emočního vztahu a způsobu řízení v rodině u obou rodičů dohromady za použití vyhodnocovacích tabulek, dle přílohy 3. Pro statistickou analýzu souvislosti generace rodičů a výchovného stylu (hypotéza 1) byl využit vzorek 291 respondentů. Ostatní testové statistiky využívaly jako proměnné pouze výsledný typ výchovného řízení (silné, střední, slabé, rozporné) spolu s demografickými daty.

Celkem tedy byly během procesu vyhodnocování dotazníku sledovány tyto proměnné:

- Emoční vztah k dítěti (u matky a otce zvlášť a následně společný)
- Výchovné řízení (u matky a otce zvlášť a následně společný)
- Výchovný styl dle Modelu devíti polí (společný)

Dalšími sledovanými proměnnými mimo standardizovaný dotazník byly:

- Věk respondenta
- Pohlaví respondenta
- Pohlaví rodiče
- Generační zařazení matky
- Generační zařazení otce
- Velikost bydliště při dospívání

4.6 Statistická analýza

Po předchozí úpravě získaných dat byl v programu Jamovi (verze 2.6.2) u každé ze statistik proveden chí-kvadrát test nezávislosti, který byl zvolen pro analýzu závislostí mezi kategoriálními proměnnými. Tento test umožňuje vyhodnotit, zda jsou rozdíly mezi očekávanými a pozorovanými frekvencemi v kategoriálních datech jsou statisticky významné. U analýzy hypotézy 1 bylo cílem ověřit významnost rozdílů v četnostech výskytu jednotlivých rodičovských stylů mezi generacemi (válečná generace, baby boomers, generace X a mileniálové). U hypotéz 2 a 3 byly analyzovány proměnné týkající se výchovného řízení matek a otců (zvlášť) v rámci jejich příslušných generací. Vedlejší hypotézy 4, 5 a 6 se zaměřily na proměnnou výchovného řízení s ohledem na demografické faktory, jako je pohlaví rodiče, respondenta a velikost bydliště při dospívání respondenta. Tato analytická struktura umožnila komplexně posoudit rozdíly ve výchovných stylech napříč generacemi a zhodnotit působení demografických proměnných na rodičovské přístupy.

4.7 Etika výzkumu

Všichni účastníci se do výzkumu zapojili dobrovolně. Před samotným započítím vyplňování dotazníku měli respondenti možnost elektronicky potvrdit informovaný souhlas. Tento souhlas byl připraven v souladu s „Informovaným souhlasem s účastí ve výzkumu

a se zpracováním osobních údajů“ pro Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Obsahoval klíčové informace o cílech a průběhu výzkumu, účelu sběru dat a o opatřeních na ochranu důvěrnosti osobních údajů. Respondenti byli zároveň informováni o svém právu kdykoliv odstoupit z výzkumu bez jakýchkoliv negativních důsledků. V takovém případě by byla veškerá do té doby nasbíraná data okamžitě vymazána. Se všemi shromážděnými daty bylo zacházeno podle nařízení o ochraně osobních údajů, jsou uložena pouze u autorky závěrečné práce a byla využita pouze pro účely této práce.

V rámci debriefingu výsledků s respondenty, kteří měli zájem o zjištění výsledku dotazníku, tedy jejich vlastního typu rodičovské výchovy, byla pro tyto zájemce zveřejněna sdílená tabulka na platformě Google Tabulky. Všichni zájemci o toto sdílení museli uvést přezdívku, pod kterou poté svůj výsledek v této sdílené tabulce našli, aby byla mezi respondenty zachována anonymita.

5 Výsledky

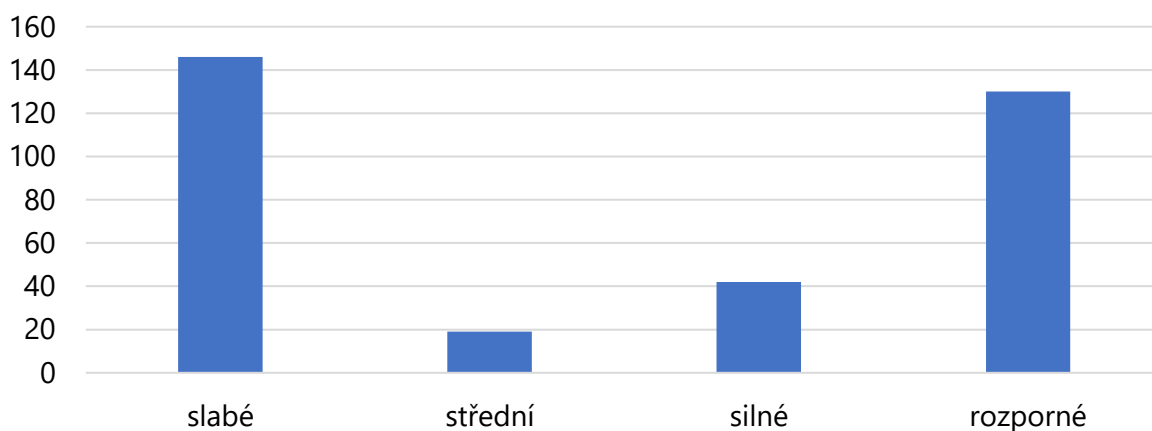
5.1 Deskriptivní statistika

Tato podkapitola slouží k ilustraci procesu zpracování dat a poskytuje přehled o rozložení shromážděných údajů v rámci výzkumného vzorku, zaměřeného na výchovné řízení, emoční vztah a rodičovské styly dle Modelu devíti polí (Čáp, 1996). Deskriptivní přehled přináší vhled do četnosti a distribuce jednotlivých kategorií sledovaných proměnných, což umožňuje lépe pochopit zastoupení různých hodnot v rámci zkoumaného souboru. Tento krok je nezbytný pro následné testování hypotéz a interpretaci zjištěných souvislostí v kontextu demografických a rodinných proměnných.

Na základě výsledků deskriptivní statistiky bylo ve výběrovém souboru zkoumáno zastoupení výchovného řízení rodičů (tj. již vyhodnocený styl řízení matky i otce dohromady; viz graf 4). Nejčastějším typem bylo slabé řízení, které bylo zjištěno ve 146 případech (43.3 %). Rozporné řízení bylo přítomno u 130 respondentů (38.6 %), silné řízení u 42 respondentů (12.5 %) a střední řízení bylo zaznamenáno u 19 respondentů (5.6 %).

Graf 4

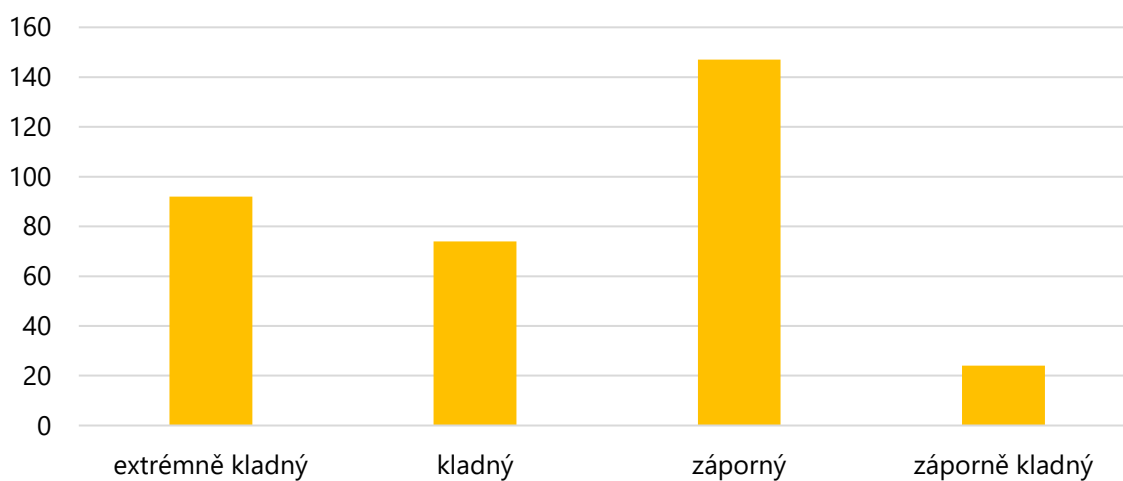
Četnosti výskytu typů výchovného řízení v rodinách respondentů

Mezi typy emočního vztahu rodičů převládal záporný vztah, který byl zjištěn u 147 respondentů (43.6 %). Extrémně kladný vztah vykazovalo 92 respondentů (27.3 %), kladný vztah mělo 74 respondentů (22 %) a záporně kladný vztah byl zaznamenán u 24 respondentů (7.1 %), viz graf 5.

Graf 5

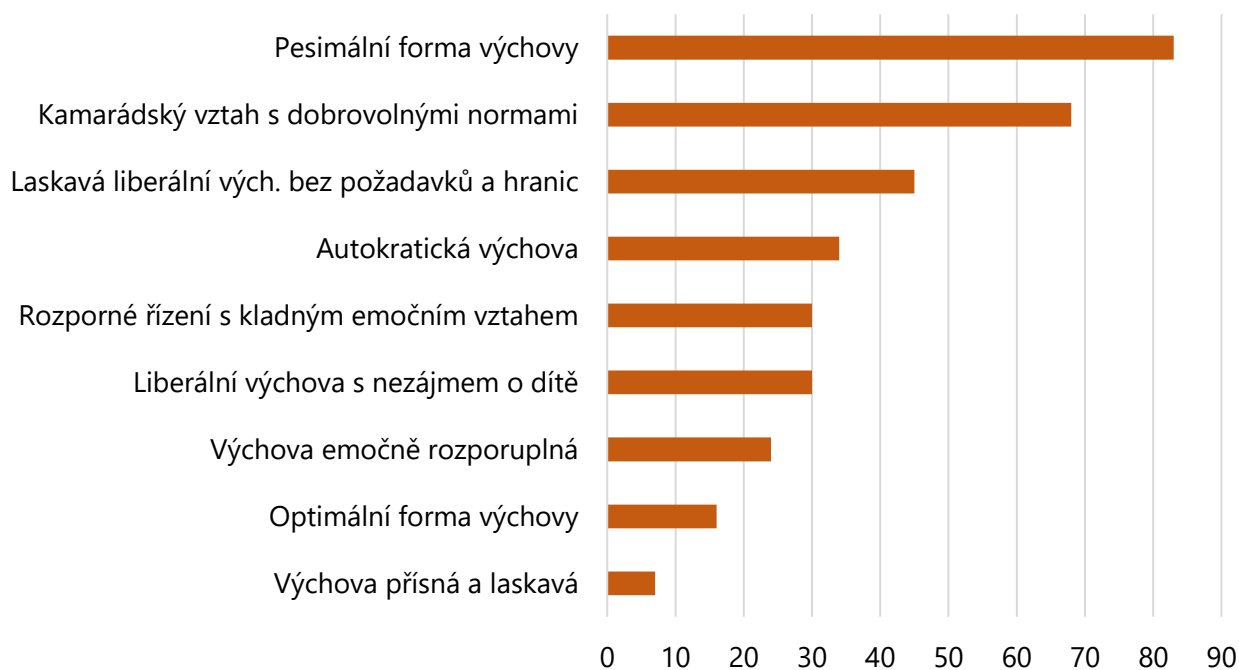
Četnosti výskytu typů emočního vztahu v rodinách respondentů

Pokud jde o zastoupení jednotlivých rodičovských stylů ve výběrovém souboru ($N = 337$), nejčastěji se objevovala *pesimální forma výchovy* (emoční vztah záporný, výchovné řízení rozporné), která byla zastoupena u 83 respondentů (24.6 %), následována *kamarádkým vztahem s dobrovolnými normami* (emoční vztah extrémně kladný, výchovné řízení slabé) u 68 respondentů (20.2 %) a *laskavou liberální výchovou bez požadavků a hranic* (emoční vztah kladný, výchovné řízení slabé) u 45 respondentů (13.4 %). *Autokratická výchova* (emoční vztah záporný, výchovné řízení střední až silné) byla zastoupena 34 respondenty (10.1 %), *rozporné řízení s kladným emočním vztahem* (emoční vztah kladný, výchovné řízení rozporné) bylo přítomno u 30 respondentů (8.9 %), *liberální výchova s nezájmem o dítě* (emoční vztah záporný, výchovné řízení slabé) byla přítomna u 30 respondentů (8.9 %), *výchova emočně rozporuplná* (emoční vztah záporně-kladný) u 24 respondentů (7.1 %) a *optimální forma výchovy* (emoční vztah kladný až extrémně kladný, výchovné řízení střední) byla zaznamenána u 16 respondentů (4.8 %). Nejméně častým stylem byla *výchova přísná a laskavá* (emoční vztah kladný až extrémně kladný, výchovné řízení silné), kterou vykazovalo 7 respondentů (2.1 %). Toto rozložení je popsáno v grafu 6.

Graf 6

Četnosti výskytu rodičovských stylů dle Modelu devíti polí (Čáp, 1996)

5.2 Testová statistika

Kapitola se zaměřuje na statistické testování stanovených hypotéz. Následující části obsahují podrobné výsledky šesti aplikovaných statistických testů, které byly použity k hodnocení vzorců a rozdílů v datech.

Ověřování hypotézy 1 zahrnovalo analýzu **vztahu mezi generacemi rodičů a devíti typy výchovných stylů**. Výzkumný vzorek pro ověření této hypotézy zahrnoval 291 respondentů, kteří splňovali navíc i kritérium rodičů spadajících do jedné generace. Díky testové statistice bylo závěrem vyřazeno dalších 5 respondentů s rodiči mileniály z důvodu nedostatečného zastoupení této skupiny pro využití zvoleného statistického testu. Chí-kvadrát test nezávislosti prokázal, že mezi těmito proměnnými není statisticky významný rozdíl, $\chi^2(24, N = 291) = 20.0, p = .697$, dle tabulky 3. Hodnota $V = .150$ poukazuje na nízkou sílu asociace mezi kategoriemi. Celkově tedy nelze říci, že by se výchovné styly mezi různými generacemi statisticky významně lišily. Na základě těchto výsledků byla hypotéza 1, která předpokládala existenci statisticky významného rozdílu v četnosti výskytu typů rodičovských stylů mezi generacemi, zamítnuta.

Rozložení jednotlivých rodičovských stylů dle Modelu devíti polí pro jednotlivé generace je dále vizualizován v grafu 7.

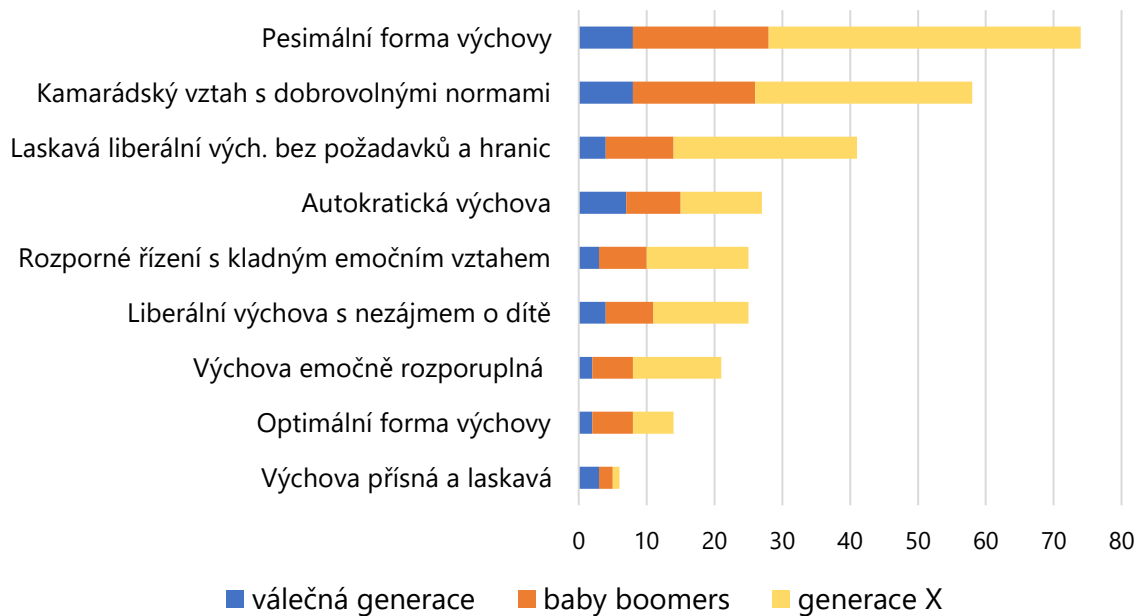
Tabulka 3

Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné styly dle Modelu devíti polí a generace rodičů

Výchovné styly Modelu devíti polí	Hodnota	Generace rodičů			Celkem
		generace X	baby boomers	válečná generace	
Výchova přísná a laskavá	Pozorovaná	1	2	3	6
	Očekávaná	3.42	1.73	0.845	6.00
Optimální forma výchovy	Pozorovaná	6	6	2	14
	Očekávaná	7.99	4.04	1.973	14.00
Rozporné řízení s kladným emočním vztahem	Pozorovaná	15	7	3	25
	Očekávaná	14.26	7.22	3.522	25.00
Výchova emočně rozporuplná	Pozorovaná	13	6	2	21
	Očekávaná	11.98	6.06	2.959	21.00
Liberální výchova s nezájmem o dítě	Pozorovaná	14	7	4	25
	Očekávaná	14.26	7.22	3.522	25.00
Autokratická výchova	Pozorovaná	12	8	7	27
	Očekávaná	15.40	7.79	3.804	27.00
Laskavá liberální výchova bez požadavků a hranic	Pozorovaná	27	10	4	41
	Očekávaná	23.39	11.84	5.777	41.00
Kamarádský vztah s dobrovolnými normami	Pozorovaná	32	18	8	58
	Očekávaná	33.09	16.74	8.172	58.00
Pesimální forma výchovy	Pozorovaná	46	20	8	74
	Očekávaná	42.21	21.36	10.426	74.00
Celkem	Pozorovaná	166	84	41	291
	Očekávaná	166	84	41	291

Graf 7

Četnosti výskytu rodičovských stylů u jednotlivých generací

Výsledky dále ukázaly, že rovněž neexistuje statisticky významný vztah mezi pohlavím a typy výchovných stylů $\chi^2 (32, N = 296) = 23.3, p = .867$, ani mezi velikostí bydliště a typy výchovných stylů $\chi^2 (40, N = 296) = 35.0, p = .695$. Podobně také neexistuje statisticky významný vztah mezi generací respondenta a typy výchovných stylů $\chi^2 (32, N = 296) = 35.9, p = .290$). Výsledky v našem případě naznačují, že pohlaví, velikost bydliště ani generace respondenta nemají významný vliv na výběr nebo preferenci konkrétního výchovného stylu. V rámci těchto doplňkových analýz byla zahrnuta i generační skupina mileniálové.

V rámci testování hypotézy 2 byly zkoumány rozdíly v četnostech výskytu **generace matky a jejím výchovným řízením** a jsou vyobrazeny v tabulce 4. V rámci účinnosti testové statistiky byli i při této analýze vyřazeni respondenti s rodiči spadajícími do kategorie mileniálové pro jejich nedostatečné zastoupení a vzorek se tak snížil o 5 respondentů. Výsledek chí-kvadrát testu $\chi^2(6, N = 332) = 5.13, p = .527$, spolu s hodnotou $V = .088$ ukazuje, že mezi naměřenými a očekávanými četnostmi generací matek a typy jejich výchovného řízení není významný rozdíl. Tento výsledek naznačuje, že způsob výchovného řízení matek se napříč generacemi významně neliší. Na základě těchto výsledků byla hypotéza 2 zamítnuta.

Tabulka 4

Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné řízení matky a generace matky

Výchovné řízení matky	Hodnota	Generace matky			Celkem
		generace X	baby boomers	válečná generace	
slabé řízení	Pozorovaná	97	45	17	159
	Očekávaná	90.5	48.85	19.64	159.0
střední řízení	Pozorovaná	14	11	5	30
	Očekávaná	17.1	9.22	3.70	30.0
silné řízení	Pozorovaná	37	28	11	76
	Očekávaná	43.3	23.35	9.39	76.0
rozporné řízení	Pozorovaná	41	18	8	67
	Očekávaná	38.1	20.58	8.27	67.0
Celkem	Pozorovaná	189	102	41	332
	Očekávaná	189	102	41	332

Dále byl použit chí-kvadrát test nezávislosti k analýze hypotézy 3, tedy vztahu mezi **generací otce a jeho výchovným řízením**. I v této analýze byl snížen počet respondentů o 5, z důvodu nedostatečně zastoupené skupiny mileniálové. Výsledek testu χ^2 (6, $N = 332$) = 17.3, $p = .008$, (viz tabulka 5) a $V = .162$, naznačuje statisticky významný vztah mezi proměnnými, avšak síla asociace je slabá až střední. Jelikož podmínka pro přijetí hypotézy byla stanovena jako velikost efektu $V \geq .22$, hypotéza 3, která předpokládala existenci významného rozdílu v četnostech výskytu výchovného řízení u otců mezi různými generacemi, nebyla ověřena.

Tabulka 5

Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné řízení otce a generace otce

Výchovné řízení otce	Hodnota	Generace otce			Celkem
		generace X	baby boomers	válečná generace	
slabé řízení	Pozorovaná	114	63	26	203
	Očekávaná	102.1	64.8	36.08	203.0
střední řízení	Pozorovaná	13	16	8	37
	Očekávaná	18.6	11.8	6.58	37.0
silné řízení	Pozorovaná	21	21	16	58
	Očekávaná	29.2	18.5	10.31	58.0
rozporné řízení	Pozorovaná	19	6	9	34
	Očekávaná	17.1	10.9	6.04	34.0
Celkem	Pozorovaná	167	106	59	332
	Očekávaná	167	106	59	332

Srovnání četností **výchovného řízení matek a výchovného řízení otců** pomocí chí-kvadrát testu nezávislosti (viz tabulka 6) přineslo statisticky významný výsledek, $\chi^2(9, N = 337) = 170, p < .001$. Výsledek indikuje, že rozdíly ve způsobech výchovného řízení mezi matkami a otci jsou významné i na základě $V = .410$, což značí středně silnou asociaci mezi proměnnými. Tento výsledek podporuje znění hypotézy 4, která předpokládala existenci významného rozdílu v četnostech typů výchovného řízení a u otců a u matek, a proto byla hypotéza ověřena.

Tabulka 6

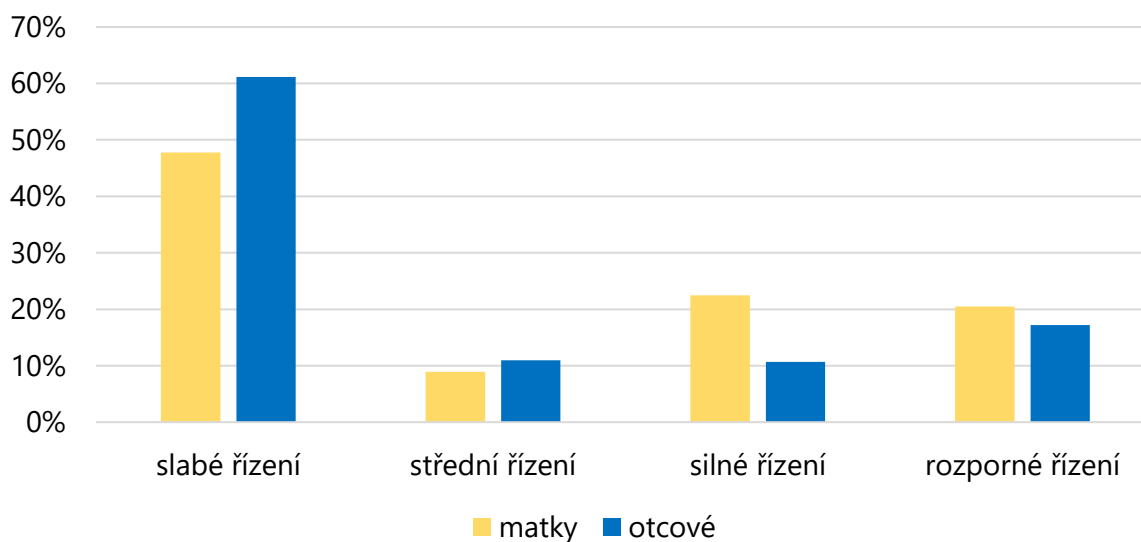
Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné řízení matky a otce

Výchovné řízení otce	Hodnota	Výchovné řízení matky				Celkem
		slabé řízení	střední řízení	silné řízení	rozporné řízení	
slabé řízení	Pozorovaná	132	6	35	33	206
	Očekávaná	98.4	18.34	47.07	42.18	206.0
střední řízení	Pozorovaná	8	19	9	1	37
	Očekávaná	17.7	3.29	8.45	7.58	37.0
silné řízení	Pozorovaná	11	5	28	14	58
	Očekávaná	27.7	5.16	13.25	11.88	58.0
rozporné řízení	Pozorovaná	10	0	5	21	36
	Očekávaná	17.2	3.20	8.23	7.37	36.0
Celkem	Pozorovaná	161	30	77	69	337
	Očekávaná	161	30	77	69	337

Z procentuálního rozložení typů výchovného řízení mezi matkami a otci (viz graf 8) je patrné, že největší rozdíl se vyskytuje v kategorii slabého řízení. Otcové vykazují podíl 61.1 %, zatímco u matek je to pouze 47.8 %, což představuje rozdíl 13.4 %. Tento rozdíl naznačuje, že otcové častěji volí méně direktivní přístup k výchovnému řízení. Naopak v kategorii silného řízení dominují matky, u nichž tento typ řízení činí 22.5 %, zatímco u otců dosahuje pouze 10.7 %. Rozdíl zde dosahuje 11.8 %. V případě rozporného řízení je tento styl o něco častější u matek (20.5 %) než u otců (17.2 %), přičemž rozdíl činí 3.3 %. Naopak střední řízení, zastoupené ve srovnání nejméně, vykazuje mezi matkami a otci velmi malý rozdíl – u matek činí podíl 8.9 % a u otců 11 %, což odpovídá rozdílu pouhých 2.1 %.

Graf 8

Procentuální zastoupení typů výchovného řízení u matek a u otců

V rámci analýzy hypotézy 5 bylo nutné vyřadit 2 respondenty spadající do kategorie „jiné“, vzhledem k nedostatečnému zastoupení pro testovou statistiku chí-kvadrát. Na základě výsledků (viz tabulka 7) nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v četnostech **výchovného řízení u dcer či synů**, $\chi^2 (3, N = 335) = 2.29, p = .514$. Tento výsledek naznačuje, že způsob výchovného řízení není závislý na pohlaví respondenta. $V = .083$ indikuje velmi slabou velikost efektu mezi proměnnými, tedy prakticky žádný vztah mezi pohlavím a typem výchovného řízení. Na základě těchto výsledků byla hypotéza 5, která předpokládala vyšší četnost výskytu silného rodinného řízení u synů než u dcer, zamítnuta.

Tabulka 7

Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné řízení v rodině a pohlaví respondenta

Pohlaví respondenta	Hodnota	Výchovné řízení v rodině				Celkem
		slabé	střední	silné	rozporné	
Žena	Pozorovaná	117	17	37	103	274
	Očekávaná	119.4	15.54	34.35	104.7	274.0
Muž	Pozorovaná	29	2	5	25	61
	Očekávaná	26.6	3.46	7.65	23.3	61.0
Celkem	Pozorovaná	146	19	42	128	335
	Očekávaná	146	19	42	128	335

Poslední testovou statistikou byla analýza vztahu **četnosti zastoupení respondentů dle velikosti bydliště a typu výchovné řízení jeho rodičů**, tedy hypotéza 6. Pomocí chí-kvadrát testu (viz tabulka 8) nebylo možné dokázat statisticky významný vztah, $\chi^2(12, N = 337) = 11.9$, $p = .451$. $V = .109$ ukazuje velmi slabou velikost efektu, což naznačuje, že velikost bydliště nemá významný vliv na typ výchovného řízení. S tímto výsledkem rovněž zamítáme i hypotézu 6.

Tabulka 8

Kontingenční tabulka četností mezi proměnnými: výchovné řízení a velikost bydliště

Velikost bydliště	Hodnota	Výchovné řízení v rodině				Celkem
		slabé	střední	silné	rozporné	
Do 5 000 obyvatel	Pozorovaná	46	7	10	34	97
	Očekávaná	42.0	5.47	12.09	37.4	97.0
5 000 - 20 000 obyvatel	Pozorovaná	30	4	7	29	70
	Očekávaná	30.3	3.95	8.72	27.0	70.0
20 000 - 100 000 obyvatel	Pozorovaná	12	4	10	16	42
	Očekávaná	18.2	2.37	5.23	16.2	42.0
100 000 - 1 000 000 obyvatel	Pozorovaná	13	1	4	9	27
	Očekávaná	11.7	1.52	3.36	10.4	27.0
Více než 1 000 000 obyvatel	Pozorovaná	45	3	11	42	101
	Očekávaná	43.8	5.69	12.59	39.0	101.0
Celkem	Pozorovaná	146	19	42	130	337
	Očekávaná	146	19	42	130	337

6 Diskuse

6.1 Shrnutí a interpretace výsledků

Cílem této výzkumné studie bylo ověřit, zda existují statisticky významné rozdíly mezi četnostmi rodičovských stylů v závislosti na příslušnosti k jejich generaci či demografickým proměnným (jako je velikost bydliště či pohlaví). Na základě statistického zpracování dat výzkumná studie přináší následující závěry.

První statistická analýza zkoumala vztah mezi generacemi rodičů a typy výchovných stylů dle Modelu devíti polí (Čáp, 1996), přičemž zde výsledky neověřily statistickou signifikanci. Druhá analýza se zaměřila na souvislost mezi generací matky a jejím výchovným řízením, kde také nebyl identifikován statisticky významný rozdíl. Třetí statistická analýza, která zkoumala vztah mezi generací otce a jeho výchovným řízením, naopak odhalila statisticky významný rozdíl, avšak nesplnila podmínky k přijetí hypotézy, tedy alespoň střední sílu efektu. Čtvrtá statistická analýza zkoumala rozdíly ve výchovném řízení mezi matkami a otci a odhalila statisticky významný rozdíl i střední sílu efektu, což odkazuje na variabilitu v přístupu k výchově mezi oběma rodiči.

V rámci ověřování vedlejších hypotéz, spojených s demografickými údaji respondentů proběhla analýza vztahů mezi pohlavím či velikostí bydliště v období dětství a dospívání respondenta a typy výchovného řízení. Zde rovněž nebyl ověřen žádný statisticky významný rozdíl mezi těmito očekávanými a naměřenými četnostmi. Celkově výsledky ukazují, že zkoumané proměnné v této studii mají jen omezenou spojitost s hodnocením či vnímáním rodičovských stylů. Jediným faktorem prokazujícím vztah mezi četnostmi, bylo pohlaví rodiče, kde analýza odhalila rozdílné přístupy k výchovnému řízení mezi matkami a otci. Tato zjištění poskytují vhled do stability rodičovských praktik a poukazují na skutečnost, že demografické vlivy jsou v rámci tohoto zkoumání u rodičovských stylů spíše minimální, s výjimkou rozdílů spojených s rolí otce a matky. Na základě stanovených předpokladů tak byla ověřena pouze hypotéza 4 (viz tabulka 9).

Tabulka 9

Shrnutí výsledků analýzy jednotlivých hypotéz

Hypotéza	Výsledek	p-hodnota	Síla efektu (Cramerovo V)
H1 Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typů rodičovských stylů a generacemi rodičů se silou efektu ($V \geq .28$).	Zamítnuta	.697	.150
H2 Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení u matek a jejich příslušnou generací se silou efektu ($V \geq .22$).	Zamítnuta	.675	.081
H3 Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení u otců a jejich příslušnou generací se silou efektu ($V \geq .22$).	Zamítnuta	.007	.150
H4 Existuje statisticky významný rozdíl v četnosti výskytu typu výchovného řízení u matek a výchovného řízení u otců se silou efektu ($V \geq .22$).	Ověřena	<.001***	.410
H5 Existuje statisticky významný rozdíl mezi četností výskytu typu výchovného řízení u synů a výchovným řízením u dcer se silou efektu ($V \geq .18$).	Zamítnuta	.788	.074
H6 Existuje statisticky významný vztah mezi četnostmi výskytu typu výchovného řízení a velikostí jejich bydliště v dětství a dospívání se silou efektu ($V \geq .23$).	Zamítnuta	.451	.109

6.2 Propojení výsledků s dalšími studii

V této podkapitole se zaměříme na propojení našich výsledků s podobnými studii, které byly realizovány především v České republice. Vzhledem k tomu, že Model devíti polí (Čáp, 1996) je specificky navržen pro české prostředí, nelze porovnávat v plné míře naše výsledky se zahraničními výzkumy, které mohou vycházet z odlišných teoretických modelů a kulturních kontextů. Díky tomuto vymezení získáme komplexnější porozumění tomu, jak se naše výsledky vztahují k dosavadnímu českému výzkumu v této oblasti a jak se výchovné styly vyvíjejí v čase.

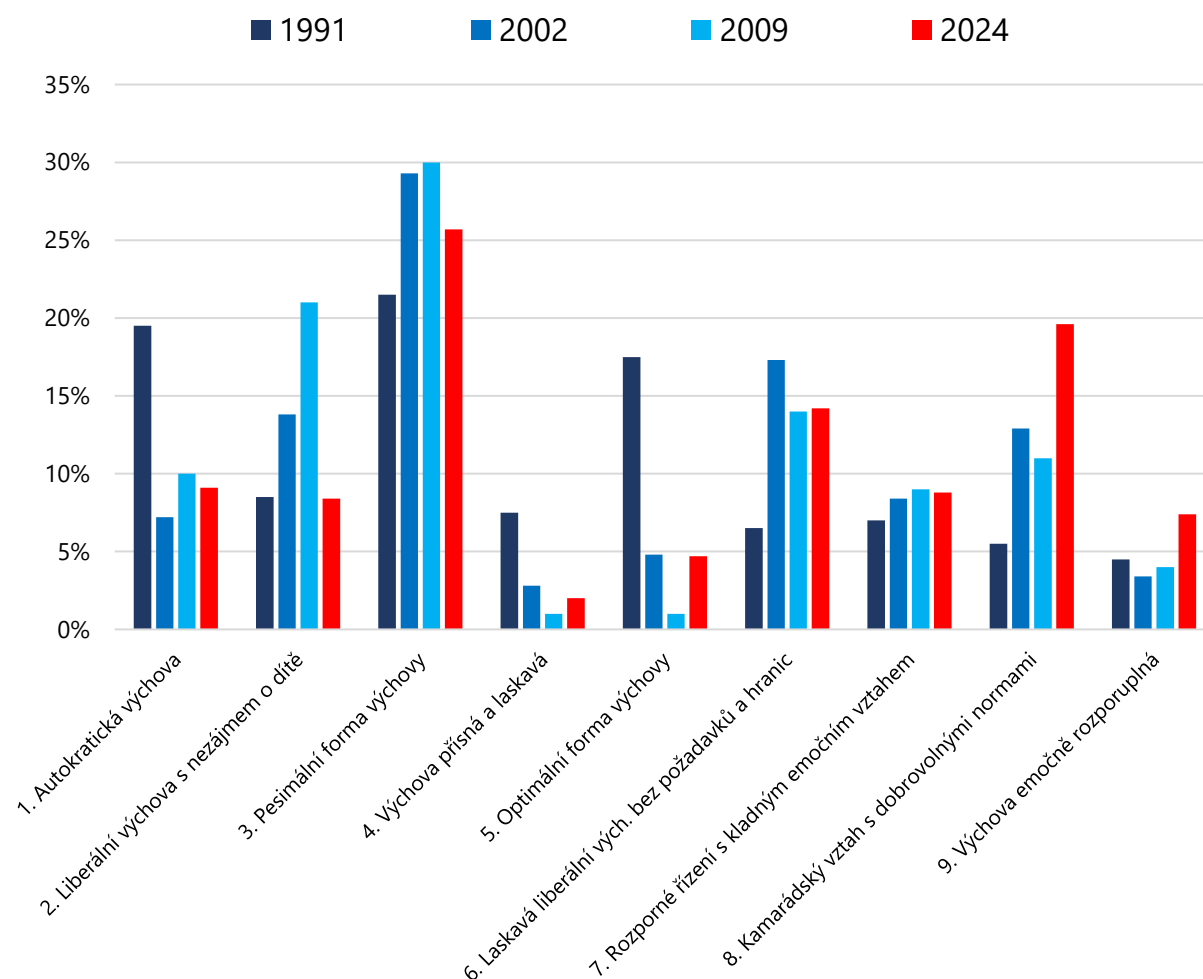
Pro srovnání výsledných dat této práce ($N = 337$) s výsledky dalších studií (viz graf 9) byly vybrány výzkumy z roku 1991 (standardizační soubor pro Dotazník o způsobu výchovy v rodině, Čáp & Boschek 1994; $N = 1\,405$), dále z roku 2002 (Gillernová, 2004; $N = 2\,178$) a studie Lidické z roku 2009 ($N = 81$). Tyto studie rovněž sledovaly zastoupení výchovných stylů dle Modelu devíti polí a lze u nich pozorovat některé z markantnějších rozdílů v zastoupení různých stylů výchovy během posledních 33 let (k roku 2024).

Například u *1. typu výchovy – autokratická výchova* se v rámci posledních dvou studií (2002 a 2009) výsledek o mnoho procent neliší, ale oproti roku 1991 bylo jeho zastoupení více než dvakrát nižší. Mezitímco u *2. typu výchovy – liberální výchova s nezájmem o dítě*, se po více než 30 letech vrátila na téměř stejné procento zastoupení jako ve studii z roku 1991. U *3. typu výchovného stylu, pesimální forma* stále platí, že setrvává jakožto dominantní styl, ačkoliv je její zastoupení nižší než v letech 2002 a 2009, kdy tento styl oproti ostatním převažoval výrazněji. U *výchovného typu 4 a 5 – výchova laskavá a přísná a optimální forma výchovy*, můžeme pozorovat v rámci času spíše klesající tendenci, mezitímco u *typu 6 a 7 – laskavá a liberální výchova bez požadavků a hranic a výchova s rozporným řízením a kladným emočním vztahem*, naopak pozorujeme mírný procentuální nárůst.

Nejvýraznějším rozdílem oproti tomuto výzkumu je pak nárůst zastoupení *8. typu výchovy – kamarádský vztah s dobrovolnými normami*, a to o přibližně 256.4 % vůči roku 1991, o 51.9 % vůči roku 2002 a 78.2 % vůči roku 2009. U *9. typu výchovy – výchova emočně rozporuplná*, pozorujeme opět nárůst oproti předchozím studiím, přestože jeho zastoupení vůči ostatním typům zůstává stále nižší (u všech studií druhé nejnížší zastoupení).

Graf 9

Porovnání zastoupení Modelů devíti polí podle studií z let 1991, 2002, 2009 a 2024

Data převzata ze zdrojů: Čáp & Boschek (1994) – data z roku 1991; Gillernová (2004) – data z roku 2002; Lidická (2009) – data z roku 2009.

Rozdílná věková rozmezí respondentů v jednotlivých studiích také představují důležitý aspekt při porovnávání získaných dat s výsledky z uvedených výzkumů. Zatímco studie z let 1991, 2002 a 2009 se zaměřovaly na dospívající ve věku 11–19 let, výzkum z roku 2024 zahrnoval širší věkový rozsah od 18 do 67 let, což by mohlo ovlivnit výsledky, zejména pokud jde o percepci a hodnocení rodičovských stylů z pohledu starších respondentů.

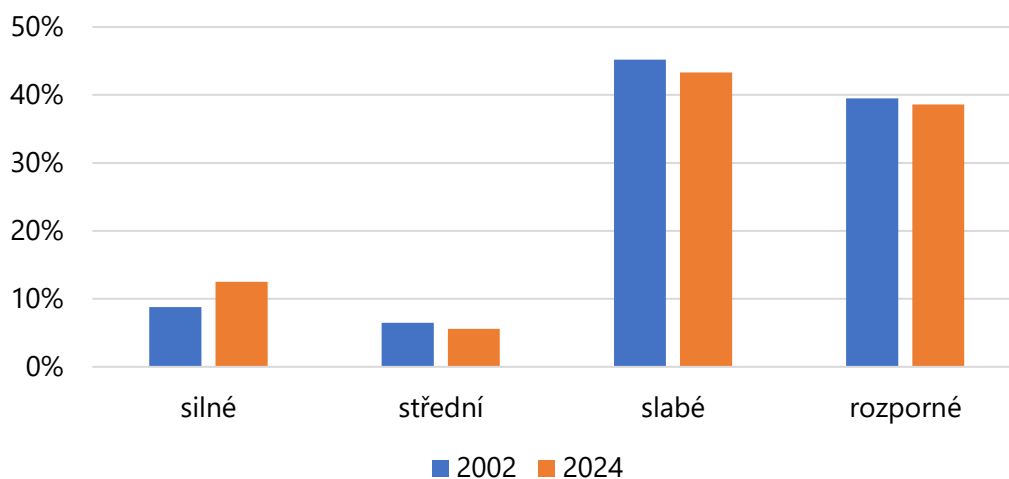
Statistika tohoto výzkumu se zabývala i dílčími proměnnými rodičovských stylů jako je výchovné řízení a emoční vztah. Dle Gillernové (2009), zůstává emoční vztah mezi rodiči a dětmi poměrně stabilní, u výchovného řízení však dochází k významnějším změnám v rámci

času. Graf 10 dále porovnává právě typy výchovných řízení z dat ze studie Gillernové (2004), která analyzovala údaje z roku 2002 ($N = 2\,178$), s daty z této studie z roku 2024 ($N = 337$). Výsledky ukazují, že mezi roky 2002 a 2024 nedošlo k výrazným změnám ve výskytu jednotlivých stylů výchovného řízení, přesto však lze zaznamenat několik zajímavých rozdílů.

Silné výchovné řízení vzrostlo z 8.8 % (192 respondentů) v roce 2002 na 12.5 % (42 respondentů) v roce 2024, což představuje nárůst o 3.7 % a naznačuje tendenci k pevnějšímu vedení dětí. *Střední výchovné řízení* mírně pokleslo, z 6.5 % (141 respondentů) na 5.6 % (19 respondentů). Podobně i *slabé výchovné řízení* se snížilo z 45.2 % (982 respondentů) na 43.3 % (146 respondentů), přesto však zůstává nejčastějším stylem výchovy v obou obdobích. *Rozporné výchovné řízení* se rovněž mírně snížilo, z 39.5 % (861 respondentů) na 38.6 % (130 respondentů), což poukazuje na jeho stabilní přítomnost ve výchovných přístupech českých rodin. Tyto výsledky naznačují, že i přes drobné změny zůstávají slabé a rozporné výchovné styly nadále dominantními přístupy, ačkoliv se ve svém procentuálním zastoupení významně neliší.

Graf 10

Porovnání procentuálního zastoupení výchovného řízení v rodině u studie Gillernová (2004) a této práce

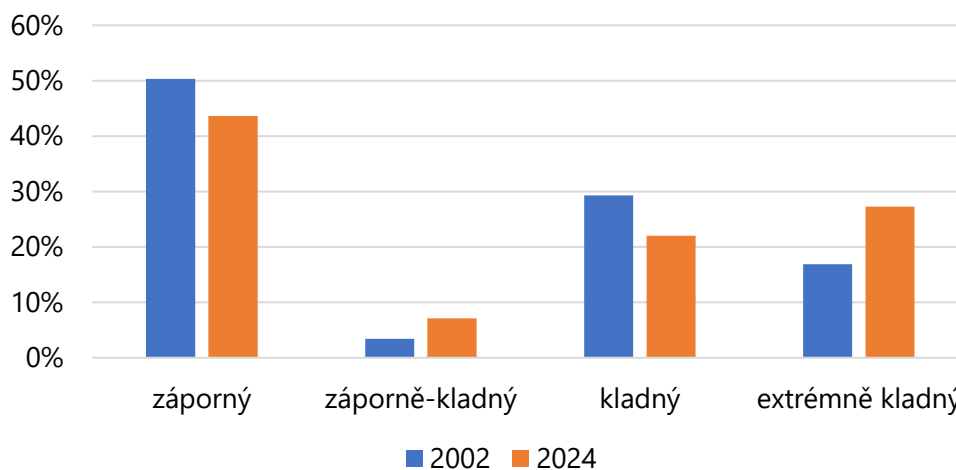

Data získána ze zdroje: Gillernová, I. (2004). Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. In D. Heller, J. Procházková, & I. Sobotková (Eds.), *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004* (pp. 1–14). Universita Palackého v Olomouci. https://is.muni.cz/el/sci/podzim2016/XS150/um/zpusoby_vychovy_-_gillernova.pdf

Následující graf 11 vyobrazuje srovnání výsledných dat ze studií Gillernové (2004) a této práce, v procentuálním zastoupení typů emočního vztahu v rodině. Nejvýraznějším rozdílem je pokles v kategorii *záporného emočního vztahu*, který klesl z 50.3 % (1 096 respondentů) v roce 2002 na 43.6 % (147 respondentů) v roce 2024, což představuje rozdíl o 6.7 %. Naopak, *záporně-kladný emoční vztah* vzrostl z 3.4 % (75 respondentů) v roce 2002 na 7.1 % (24 respondentů) v roce 2024, což znamená nárůst o 3.7 %. V kategorii *kladného emočního vztahu* došlo k poklesu z 29.3 % (638 respondentů) na 22 % (74 respondentů), což představuje snížení o 7.3 %. Nejvýraznější nárůst lze pozorovat v kategorii *extrémně kladného emočního vztahu*, který vzrostl z 16.9 % (369 respondentů) v roce 2002 na 27.3 % (92 respondentů) v roce 2024, což je nárůst o 10.4 %. Tyto výsledky naznačují posun směrem k pozitivnějším formám emočního vztahu mezi rodiči a dětmi, a to především v oblasti extrémně kladného emočního vztahu, zatímco podíl kladného emočního vztahu mírně poklesl.

Graf 11

Porovnání procentuálního zastoupení emočního vztahu v rodině u studie Gillernová (2004) a této práce

Data získána ze zdroje: Gillernová, I. (2004). Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. In D. Heller, J. Procházková, & I. Sobotková (Eds.), *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny*, Olomouc 2004 (pp. 1–14). Universita Palackého v Olomouci. https://is.muni.cz/el/sci/podzim2016/XS150/um/zpusoby_vychovy_-_gillernova.pdf

Výsledky této práce pak specificky ověřily statisticky významné rozdíly mezi výchovným řízením matek a otců, přičemž se u otců vyskytoval častěji typ slabého výchovného řízení. Lidická (2009) se ve své diplomové práci mimo jiné zabývala rovněž rozdíly ve výchovných stylech matek a otců. Její výzkum zahrnoval kvantitativní sběr dat v podobě vlastního dotazníku založeném na Modelu devíti polí i kvalitativní analýzu, tedy popis kazuistik vybraných 6 rodin. Na základě popisu kvantitativní analýzy 81 respondentů popisuje Lidická nejpočetnější zastoupení rozporného výchovného řízení u matek. V naší práci však převažuje u matek zastoupení slabého stylu výchovného řízení. U otců bylo pak nejčastěji pozorováno právě toto slabé řízení, což se shoduje i s pozorováním výchovného řízení otců v této práci.

Práce Lojdové (2016), která se rovněž zabývá faktory působícími na styly výchovy v rodině, včetně pohlaví rodiče, a využívá Model devíti polí, naznačuje naopak odlišné závěry u zastoupení výchovného řízení u matek a otců. Výzkumný vzorek její studie byl tvořen 122 dětmi ve věku od 8 do 12 let. Tato skupina zahrnovala 64 dívek a 58 chlapců. Analýza výzkumu zjistila největší rozdíl v rámci zastoupení silného výchovného řízení – tj. 62 % u otců a u matek 53 %. Pro ověření významnosti těchto rozdílů byla použita kontingenční tabulka a chí-kvadrát test nezávislosti. Výsledky tohoto testu, podobně jako výsledky naší statistické analýzy hypotézy 4, prokázaly významný rozdíl v četnostech výchovného řízení mezi matkami a otcí ($\chi^2 = 69,5, p < .001$), přičemž velikost efektu dosahovala hodnoty $V = .445$, což odpovídá velkému efektu. Přestože analýza Lojdové vykazuje jiná zastoupení u jednotlivých typů výchovného řízení, jsou tato zjištění v souladu s výsledky této práce, protože poukazují na konzistentní přítomnost významných rozdílů ve výchovných přístupech mezi matkami a otcí.

V naší studii se nepodařilo ověřit existenci významného rozdílu v četnostech mezi generačním zařazením a výchovným stylem, což naznačuje, že jednotlivé generace v našem vzorku neprojevovaly statisticky odlišné preference ve volbě výchovných stylů. Naopak v zahraničních výzkumech, jako je García et al. (2020) byla zaznamenána změna v přístupu rodičů, konkrétně tendence k nárůstu rodičovské vřelosti a k poklesu přísnosti mezi jednotlivými generacemi. A to se statisticky významnou variabilitou mezi generacemi s výsledkem F-testu ($F = 65.20, p < .001$), specificky u měřeného faktoru přísnosti – fyzické tresty. Tento výzkum byl realizován na vzorku 871 osob ze tří generací španělských rodin, zahrnujících vysokoškolské studenty, jejich rodiče a prarodiče.

Podobně jako García et al. (2020) se také studie Zervides a Knowles (2007) zaměřila na změny výchovných stylů mezi kulturami a generacemi, přičemž zjistila, že mezi první

a druhou generací přistěhovalců (anglo-australských) docházelo k významné změně v přístupu k výchově. Konkrétně docházelo k přechodu od autoritářských rodičovských metod (přísná kontrola, vysoké nároky, nízká citlivost) k metodám autoritativním (jasná pravidla, podpora, otevřená komunikace). Tento výsledek byl prokázán na základě ANOVA post-hoc testu s hodnotami $t(33) = 4.60, p < .001, \eta^2 = .39$; $t(30) = 7.16, p < .001, \eta^2 = .63$. Výzkum ukázal, že kulturní pozadí hraje významnou roli v přechodu mezi výchovnými styly u jednotlivých generací. Ačkoliv byla i u tohoto zdroje použita jiná terminologie výchovných stylů a odlišná testová statistika, je relevantní pro širší diskusi o tom, jak generace reagují na měnící se společenské a kulturní okolnosti.

6.3 Limity výzkumu

Limity tohoto výzkumu zahrnují několik klíčových aspektů, které je třeba zpětně zohlednit při interpretaci výsledků. Jedním z významných limitů je posun ve věku rodičovství, kdy se věk matek při porodu ve vyspělých zemích postupně zvyšuje. Tento trend odráží širší společenské změny, jako je lepší dostupnost vzdělání a rostoucí zapojení žen do pracovního procesu, což ovlivňuje dynamiku rodinných vztahů (Beaujouan & Sobotka, 2019). To může být příčinou nízkého zastoupení generace rodičů – mileniálů v tomto výzkumu. Studie ukazují rostoucí trend bezdětnosti u mileniálů, přičemž prognózy naznačují, že ve věku 40 let bude jejich sňatečnost nižší než u předchozích generací. Tento trend souvisí s různými faktory, včetně ekonomických proměn a transformace společenských norem (Martin et al., 2014). Navíc narůstá i průměrný věk prvorodiček, a to z původních 22 let (platné od roku 1957 do roku 1994), na více než 28.5 let (v roce 2019; Český statistický úřad, 2019). Prodlužuje se tak doba mezi generacemi, což může způsobit, že dvě desetiletí již nejsou adekvátní k vystižení dynamických změn, které ovlivňují výchovné styly a stanovení hranice generace (Wolfinger & McCrindle, 2014).

Generační identita představuje další limit. Jedinci, kteří se narodili příliš blízko hranice mezi dvěma generacemi, se mohou cítit spřízněni spíše s předchozí či následující generací, což může ovlivnit jejich perspektivu na rodičovství a výchovu (The Center for Generational Kinetics, 2016) a zkreslit signifikanci vztahu generace a typu rodičovského stylu v tomto výzkumu.

Subjektivní vnímání rodičů a jejich hodnocení se pak může měnit i s věkem respondentů, přičemž starší dospělí mohou mít tendence hodnotit své vztahy a vzpomínky pozitivněji, což může vést k „pozitivnímu zkreslení“ při zpětné evaluaci výchovy (Winkeler et al., 2000). Výpovědi starších respondentů mohou často více idealizovat své dětství a vyzdvihovat pozitivní

aspekty rodičovských vztahů, zatímco mladší dospělí bývají v hodnocení kritičtější (Budziszewska & Dryll, 2013). Výzkum Brewin et al. (1993) naznačuje, že paměťové zkreslení je běžné při retrospektivním hodnocení výchovných zkušeností. Vzpomínky na dětství mohou být modifikovány aktuálním psychologickým stavem jedince. To často vede k „rekonstrukci“ minulosti, která reflektuje aktuální emoce a postoje. Další studie autorů Hardta a Ruttera (2004) zkoumá stabilitu a přesnost dětských vzpomínek a potvrzuje, že vzpomínky se časem mění, často v důsledku významných životních událostí nebo proměn v jejich psychickém stavu. Tato zjištění ukazují, že retrospektivní metody, jako je zpětné hodnocení výchovných stylů dotazníkem, mohou být ovlivněny zkreslením, které znesnadňuje přesné vybavení rodičovského přístupu.

Dalším limitem této práce může být i absence uvážení ekonomických a sociálních faktorů v souvislosti s volbou rodičovského stylu. Vyšší sociální nerovnost může vést k preferenci autoritativnějších nebo „nátlakových“ rodičovských stylů (Doepke & Zilibotti, 2014). Studie Šafra et al. (2010) se v tomto tématu zaměřila na mezigenerační přenos významu socioekonomického statusu a hodnotových orientací. V rámci výzkumu sledovala, jak rodinné prostředí, zejména socioekonomický status rodičů a kulturní kapitál rodiny, ovlivňuje výchovné styly a hodnoty předávané dalším generacím. Výzkum využívá dvougenerační design, kdy zkoumá jak dospělé potomky, tak jejich rodiče, a retrospektivně hodnotí prostředí, ve kterém potomci vyrůstali. Výsledky ukazují, že rodiče s vyšším kulturním kapitálem a socioekonomickým statusem častěji používají demokratický až autoritativní styl výchovy, který přispívá k dosažení úspěchu v ekonomické sféře, zatímco permissivní styl je častější u rodin s nižším socioekonomickým statusem. Studie tak naznačuje, že socioekonomické a kulturní faktory v rodině hrají významnou roli v mezigeneračním přenosu nejen výchovných stylů, ale i šancí na socioekonomický vzestup. Ve vztahu k výsledkům naší práce tato studie dokládá, že i další demografické faktory mohou mít vliv na volbu rodičovského stylu. To může částečně ovlivnit i stabilitu výchovných přístupů napříč generacemi a bylo by vhodné ho do budoucna také zkoumat.

Zásadním limitem využití Dotazníku pro zjišťování způsobu výchovy v rodině v naší práci je absence individuálního rozhovoru s respondentem, který Čáp et al. (2000) doporučují při zahájení diagnostické práce. Tento rozhovor slouží k tomu, aby bylo možné lépe porozumět jak rodinné, tak osobní situaci respondenta. Až po tomto úvodním rozhovoru se doporučuje přistoupit k samotnému vyplňování dotazníku, který následně poskytne přesnější

informace o výsledném rodičovském stylu. Získaná data z dotazníku by tak mohla být podpořena o individuální posouzení hodnotitele, například při nejednoznačných výsledcích dotazníku. Dalším podnětem autorů pro lepší zkoumání výchovných stylů je i dotazování rodičů jedince a získávání pohledu na rodinnou situaci z jiné perspektivy. To by mohlo sloužit k vytvoření detailnějšího popisu rodinné situace i její dynamiky. V této práci byl Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině využíván bez provedení individuálních rozhovorů, vyjma pilotního výzkumu s osmi respondenty různých generací. Tento přístup byl zvolen pro možnost rozsáhlejšího sběru dat a efektivnějšího zapojení většího počtu respondentů. I přes absenci úvodního rozhovoru byla však tato práce zaměřena na pečlivé vyhodnocení dotazníků, a především pak na zkoumání možných faktorů, které výsledný rodičovský styl mohou ovlivnit.

V rámci tohoto dotazníku lze uvést také nedostatek longitudinální perspektivy, který může představovat další jeho omezení. Tato metoda neposkytuje možnost sledovat vývoj rodičovského stylu v čase, což je podstatné vzhledem k proměnlivé povaze rodičovských přístupů v rámci života. Styly se mohou měnit například v závislosti na věku dítěte, změně životních podmínek nebo posunu v hodnotách rodičů. Longitudinální studie, jak uvádějí například Caspi et al. (2005), nabízejí unikátní vhled do stability a změny v chování a postojích jedince v průběhu života. Podobně Elder (1998) zdůrazňuje důležitost sledování životní trajektorie, která umožňuje pochopit dynamiku rodinných vztahů a jejich vliv na jedince v dlouhodobém horizontu. Absence longitudinálního přístupu tak může omezit schopnost výzkumu zachytit plný rozsah změn ve výchovných stylech, které mohou nastávat v průběhu času.

V neposlední řadě je zapotřebí vzít v úvahu i využití metody sněhové koule (snowball sampling), která může ovlivnit reprezentativnost výběrového souboru. Tento způsob výběru, založený na distribuci dotazníků za pomoci rodinných příslušníků a přátel prostřednictvím sociálních sítí, může vést ke zkreslenému vzorku, který není zcela reprezentativní pro základní soubor (Biernacki & Waldorf, 1981; Etikan et al., 2016). Výzkum tak může být zaměřen například pouze na jedince z podobných socio-ekonomických kruhů.

Tato práce však přináší přínosné poznatky o rodičovských stylech v českém kontextu, zejména díky využití Modelu devíti polí (Čáp, 1996), který umožnil podrobněji zkoumat dynamiku rodinných vztahů a výchovných přístupů. Zaměření na generační rozdíly v rodičovství, reflektující český kulturní a historický kontext, poskytuje cenná data v oblasti, která je často zkoumána převážně na mezinárodní úrovni. Použití Dotazníku o způsobu

výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994) spolu s analýzou demografických faktorů nabídlo komplexní pohled na rodičovské styly a jejich možnou souvislost se společenskými proměnami. Výsledky této práce tak nejen rozšiřují dosavadní poznatky, ale mohou také sloužit jako inspirace pro odborníky a výchozí bod pro další výzkum v oblasti rodinné psychologie.

6.4 Doporučení pro další výzkum

Budoucí výzkum by se mohl zaměřit na hlubší zkoumání dopadů rodičovských stylů na vývoj a chování dětí. Přestože dosavadní studie často popisují charakteristiky a výskyt jednotlivých rodičovských přístupů, jejich dlouhodobé působení na různé aspekty života dítěte, jako je emoční stabilita, akademický výkon, sociální dovednosti nebo psychická pohoda, zůstává v mnoha ohledech současné doby neprozkoumaný. Výzkum by se mohl zaměřit na to, jak jednotlivé styly výchovy ovlivňují dětskou sebedůvěru, schopnost navazovat mezilidské vztahy nebo zvládat stresové situace. Zásadním aspektem, který nebyl v této studii zohledněn, je také například struktura rodiny – konkrétně, zda dítě vyrůstá v úplné rodině, nebo v rodině po rozvodu. Tato varianta může významně ovlivnit způsob, jakým je dítě vystaveno rodičovským vlivům a jak na ně reaguje.

S ohledem na výrazný nárůst duševních onemocnění mezi dětmi a dospívajícími (Twenge, 2020; UNICEF, 2021) by bylo vhodné zaměřit se na výzkum vztahu mezi rodičovskými styly a rizikem vzniku úzkostné poruchy, deprese či sebevražedných tendencí, jejichž výskyt se od pandemie Covid-19 výrazně zvýšil. Podle zprávy UNICEF (2021) trpí v Evropě 16.3 % dospívajících ve věku 10–19 let duševní poruchou, což představuje přibližně 9 milionů jedinců. Celosvětově je prevalence o něco nižší, a to 13.2 %. Z těchto poruch tvoří více než polovinu (55 %) úzkostné a depresivní poruchy. Pandemie Covid-19 tento problém dále prohloubila, zejména vlivem sociální izolace, uzavření škol a dalších stresových faktorů, které zasáhly nejen psychické zdraví, ale také možnosti adaptace dospívajících na každodenní životní výzvy. Výzkum zaměřený na propojení rodičovských stylů s těmito riziky by mohl pomoci odhalit preventivní strategie a podpořit duševní zdraví mladých lidí v kontextu měnícího se společenského prostředí.

Významným přínosem by mohlo být také zapojení Modelu devíti typů temperamentu (Čáp et al., 2000), který poskytuje rámec pro analýzu vztahu mezi temperamentem dětí a rodičovskými styly. Tento model vymezuje temperamentové typy na základě dimenzí úzkost-vyrovnanost a introverze-extraverze a ukazuje, jak specifické temperamentové rysy

ovlivňují výběr a účinnost výchovných přístupů. Výsledky studie Čápa et al. (2000) například naznačují, že rodiče, kteří lépe rozumí temperamentu svých dětí, dokážou efektivněji přizpůsobit své výchovné strategie, což podporuje harmonii v rodině. Tato metoda by mohla být rozšířena o další výzkumy zaměřené na zkoumání, jak různé temperamentové typy dětí ovlivňují dlouhodobé dopady rodičovských stylů na jejich vývoj a duševní zdraví.

Vedle standardizovaného dotazníku Čápa a Boschka (1994) by mohly být využity i zahraniční metody, jako je například Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson et al., 1995), který vychází z teorie Baumrindové (1967) a umožňuje zkoumat různé dimenze rodičovského chování v mezinárodním kontextu, nebo Parental Bonding Instrument (PBI; Parker et al., 1979), který se zaměřuje na zkoumání emocionální vazby mezi rodičem a dítětem prostřednictvím dimenzí péče a kontroly. Zapojení těchto nástrojů by rozšířilo možnosti výzkumu nejen v českém prostředí, ale i ve srovnání s mezinárodními daty, což by umožnilo hlubší pochopení rodičovských stylů v různých kulturních a sociálních kontextech. Zahrnutí těchto metod by přispělo k rozšíření poznatků a umožnilo by zachytit širší spektrum rodičovských vlivů, což by mohlo být zásadní pro vytváření podpůrných programů a strategií zaměřených na podporu zdravého vývoje dětí.

7 Závěr

Tato diplomová práce se zaměřila na analýzu rozdílů v rodičovských stylech napříč generacemi s cílem zmapovat změny v přístupu k výchově dětí mezi válečnou generací, baby boomers, generací X a mileniály v českém kontextu. Výzkum měl za cíl identifikovat případné tendence v přístupu k výchově a ověřit, zda jsou mezi generacemi statisticky významné rozdíly. Největší předností této studie je skutečnost, že poskytuje ucelený pohled na generační rozdíly v oblasti rodičovství a přináší informace o tom, jak se výchovné přístupy vyvíjejí v průběhu času a jaké faktory na ně působí.

Literárně přehledová část této práce se zaměřila na klíčové teoretické koncepty a výzkumy v oblasti výchovných stylů a generací. V rámci první kapitoly byly představeny historické přístupy k rodičovství, které zdůrazňují význam vývoje chápání výchovných stylů, a klíčové typologie výchovných stylů, včetně modelů Lewina et al. (1939), Baumrindové (1967) a Čápa (1996). Tyto modely poskytují teoretický rámec pro pochopení různých rodičovských přístupů i důležitých výzkumů využívající tyto typologie. Dále se práce zabývala faktory, které ovlivňují rodičovskou výchovu, jako jsou pohlaví rodičů, prostředí a další sociodemografické aspekty, které byly následně testovány v empirické části. V druhé hlavní kapitole literárně přehledové části byla prozkoumána charakteristika jednotlivých generací, jejich vývoj a specifika, s důrazem na časové vymezení jednotlivých generací v kontextu České republiky (historicky Československa). Závěrem jsme v poslední podkapitole teoretické části práce propojili témata výchovy a generací a zabývali se výzkumy, které zmiňují spojitost mezi těmito tématy.

Ačkoliv se v rámci empirické části nepodařilo ověřit přímý vztah mezi generačním zařazením a konkrétními výchovnými styly (dle Modelu devíti polí; Čáp, 1996), a ověřit tak naši hlavní hypotézu, výsledky pomohly zmapovat tendence ve změnách rodičovských přístupů v závislosti na dalších faktorech. Zde práce ověřila existenci signifikantního rozdílu při volbě výchovného řízení u matek a u otců. V rámci analýzy hypotéz zahrnující socio-demografické faktory byla tedy ověřena pouze hypotéza zahrnující pohlaví rodiče, nikoliv pohlaví respondenta, či velikost bydliště respondenta při jeho dětství a dospívání.

Diplomová práce přináší nový pohled na vývoj rodičovských stylů a poskytuje cenná data, která mohou být využita nejen v akademické sféře, ale také v praktické oblasti, například

v poradenství pro rodiče či ve vzdělávacích programech zaměřených na posilování rodičovských kompetencí. Výsledky této práce také poskytují porovnání získaných dat s předchozími studii rodičovských výchovných stylů v České republice a také základ pro další výzkumy. Ty by se mohly podrobněji zabývat dalšími specifickými faktory působící na rodičovské styly, anebo zkoumat další možný vývoj v oblasti rodinné psychologie a mezigeneračního přenosu výchovných hodnot a přístupů.

8 Reference

- Agustin, I., & Budiwan, C. (2021). The role of parents and environment in shaping children's behavior. *Journal of Psychology and Education*, 7(2), 45-56.
<https://doi.org/10.1007/s10578-021-01012-5>
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Alwin, D. F. (1996). *Parenting in the 1990s*. University of Michigan Press.
<https://doi.org/10.1002/9780470999004.ch9>
- American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
- Andrade, M. S., & Westover, J. H. (2018). Generational differences in work quality characteristics and job satisfaction. *Evidence-based HRM: A Global Forum for Empirical Scholarship*. <https://doi.org/10.1108/EBHRM-03-2018-0020>
- Avinun, R., & Knafo, A. (2014). Parenting as a reaction evoked by children's genotype. *Personality and Social Psychology Review*, 18(1), 87-102.
<https://doi.org/10.1177/1088868313498308>
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296–3319. <https://doi.org/10.2307/1131780>
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43–88.
<https://img3.reoveme.com/m/8fea8f4067e8196d.pdf>
- Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 61-69. <https://doi.org/10.1002/cd.142>

- Beaujouan, É., & Sobotka, T. (2019). Late childbearing continues to increase in developed countries. *Population and societies*, 1-4. <https://shs.cairn.info/journal-population-and-societies-2019-1-page-1?lang=en>
- Becton, J. B., Walker, H. J., & Jones-Farmer, L. A. (2014). Generational differences in workplace behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 44(3), 177-189. <https://doi.org/10.1111/jasp.12208>
- Bejtkovský, J. (2016). The employees of Baby Boomers generation, Generation X, Generation Y and Generation Z in selected Czech corporations as conceivers of development and competitiveness in their corporation. *Journal of Competitiveness*, 8(4), 105–123. <https://doi.org/10.7441/joc.2016.04.07>
- Bejtkovský, J. (2018). Using of traditional recruitment methods and tools and e-recruitment by employees of Baby Boomers generation, Generation X, Generation Y and Generation Z in selected healthcare service providers in the Czech Republic. *Acta Academica Karviniensia*, 18(4), 17–28. <https://doi.org/10.25142/aak.2018.025>
- Belsky, J., & Fearon, R. (2004). Exploring marriage–parenting typologies and their contextual antecedents and developmental sequelae. *Development and Psychopathology*, 16(2), 501-523. <https://doi.org/10.1017/S095457940400464X>
- Benson, V., & McAlaney, J. (2024). *Handbook of social media use: Online relationships, security, privacy, and society* (Vol. 2, pp. 193–326). Academic Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=30985657>
- Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological Methods & Research*, 10(2), 141–163. <https://doi.org/10.1177/004912418101000205>
- Black, K., & Hyer, K. (2020). Generational distinctions on the importance of age-friendly community features by older age groups. *Journal of Applied Gerontology*, 39(9), 1025-1034. <https://doi.org/10.1177/0733464819847885>
- Bornstein, M. H. (2002). *Handbook of parenting: Children and parenting* (2nd ed., pp. 35–405). Lawrence Erlbaum Associates. https://www.researchgate.net/publication/232498354_Everyday_stresses_and_parenting

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 2. Attachment* (str. 177–371). Basic Books.
https://mindsplain.com/wp-content/uploads/2020/08/ATTACHMENT_AND_LOSS_VOLUME_I_ATTACHMENT.pdf
- Bradley, R. H. (2019). The influence of the environment on parenting and child development. *Annual Review of Psychology*, 70(1), 141-166. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102954>
- Braungart, R.G., & Braungart, M.M. (1986). Life-Course and Generational Politics. *Annual Review of Sociology*, 12, 205-231. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.12.080186.001225>
- Brewin, C. R., Andrews, B., & Gotlib, I. H. (1993). *Psychopathology and early experience: A reappraisal of retrospective reports*. *Psychological Bulletin*, 113(1), 82–98.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.1.82>
- Budziszewska, M., & Dryll, E. (2013). Narratives about relationships with parents from the perspective of middle-aged and older adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30, 217 - 236. <https://doi.org/10.1177/0265407512453785>
- Bursh, D. (2014). Managing the Multigenerational Workplace. *Research. UNC Kenan - Flagler Business* (s. 4).
<https://leilehuamentorprogram.weebly.com/uploads/1/6/5/6/16563028/managing-the-multigenerational-workplace-white-paper.pdf>
- Caspi, A., Roberts, B. W., & Shiner, R. L. (2005). *Personality development: Stability and change*. *Annual Review of Psychology*, 56, 453–484.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141913>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed., pp. 215–227). Erlbaum. <https://doi.org/10.4324/9780203771587>
- Conrade, G., & Ho, R. (2001). Differential parenting styles for fathers and mothers: differential treatment for sons and daughters. *Australian journal of psychology*, 53(1), 29-35. <https://doi.org/10.1080/00049530108255119>
- Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. ISV – nakladatelství.

- Čáp, J., & Boschek, P. (1994). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Psychodiagnostika.
- Čáp, J., Boschek, P., & Balcar, K. (2000). Model devíti typů temperamentu a jeho vztah k stylům rodinné výchovy. *Československá psychologie*, 44(1), 1-11.
- Čáp, J., Čechová, V., & Boschek, P. (2000). *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let*. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR.
- Český statistický úřad. (2018). *Obyvatelstvo - roční časové řady*.
https://csu.gov.cz/produkty/obytelstvo_hu
- Český statistický úřad. (2019). *Průměrný věk žen při narození prvního dítěte v letech 1950-2019*. <https://csu.gov.cz/prumerny-vek-zen-pri-narozeni-1-ditete-v-letech-1950-2019>
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Doepke, M., & Zilibotti, F. (2014). *Tiger moms and helicopter parents: The economics of parenting style*. <https://doi.org/10.5167/UZH-106852>
- Dries, N., Pepermans, R., & Kerpel, E.D. (2008). Exploring four generations' beliefs about career: Is “satisfied” the new “successful”? *Journal of Managerial Psychology*, 23, 907-928. <https://doi.org/10.1108/02683940810904394>
- Egerova, D., Komarkova, L., & Kutlak, J. (2021). Generation Y and Generation Z employment expectations: A generational cohort comparative study from two countries. *E+M Ekonomie a Management*, 24(3), 93–109. <https://doi.org/10.15240/tul/001/2021-03-006>
- Elder, G. H. (1998). *The life course as developmental theory*. *Child Development*, 69(1), 1–12. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06128.x>
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>

- Felice, G., Burrai, J., Mari, E., Paloni, F., Lausi, G., Giannini, A. M., & Quagliari, A. (2022). How do adolescents use social networks and what are their potential dangers? A qualitative study of gender differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9). <https://doi.org/10.3390/ijerph19095691>
- Fire, M., Goldschmidt, R., & Elovici, Y. (2013). Online social networks: Threats and solutions. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 16(4), 2019–2036. <https://doi.org/10.1201/b15385-29>
- Freud, S. (1905). *Three essays on the theory of sexuality*. Leipzig: Deuticke. https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud_SE_Three_Essays_complete.pdf
- García, Ó. F., Fuentes, M. C., Gracia, E., Serra, E., & García, F. (2020). Parenting warmth and strictness across three generations: Parenting styles and psychosocial adjustment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), Article 7487. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207487>
- Gibson, S. E. (2009). Intergenerational communication in the classroom: Recommendations for successful teacher-student relationships. *Nursing Education Perspectives*, 30(1), 37–39. <https://doi.org/10.1043/1536-5026-030.001.0037>
- Gillernová, I. (2004). Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. In D. Heller, J. Procházková, & I. Sobotková (Eds.), *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: Polarita a vzájemné obohacování: Sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004* (pp. 1–14). Univerzita Palackého v Olomouci. https://is.muni.cz/el/sci/podzim2016/XS150/um/zpusoby_vychovy_-_gillernova.pdf
- Gillernová, I. (2009). Společné činnosti rodičů a dětí a styly rodičovské výchovy. *Československá psychologie*, 53(4), 336–350. https://is.muni.cz/el/ped/jaro2019/XPPp05/um/gillnerova_rodicovske_styly.pdf
- Glass, A. V. (2007). Understanding generational differences for competitive success. *Industrial and Commercial Training*, 39(2), 98–103. <https://doi.org/10.1108/00197850710732424>

- Grusec, J. E., & Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*, 30(1), 4–19. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.30.1.4>
- Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (Eds.). (2015). *Handbook of socialization: Theory and research* (2nd ed.). Guilford Press.
https://www.researchgate.net/publication/269112903_Handbook_of_Socialization
- Gvozdenović, A., & Bandalović, G. (2024). Differences in mothers' and fathers' parenting styles. *St Open*, 5(3), 1–15. <https://doi.org/10.48188/so.5.3>
- Hardt, J., & Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: Review of the evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 260–273. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x>
- Harwood, J., McKee, J. L., & Lin, M. (2000). Younger and older adults' schematic representations of intergenerational communication. *Communication Monographs*, 67(1), 20–41. <https://doi.org/10.1080/03637750009376493>
- Hole, D., Zhong, L., & Schwartz, J. (2010). Talking about whose generation? Why Western generational models can't account for a global workforce. *Deloitte Review*, 6, 88.
https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/talking-about-whose-generationages-and-attitudes-among-the-globalworkforce/US_deloitte_review_Talking_About_Whose_Generation_Jan10.pdf
- Howe, N., & Strauss, W. (2000). *Millennials rising: The next great generation*. Vintage Books.
https://books.google.cz/books?id=To_Eu9HCNqIC&pg=PA49&hl=cs&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false
- Chalofsky, N. E., & Cavallaro, L. (2013). A good living versus a good life. *Advances in Developing Human Resources*, 15(3), 331–340.
<https://doi.org/10.1177/1523422313498560>
- Chan, S., Lo, B. C. Y., Ng, T. K., & Cheng, K. H. F. (2023). Perfectionism and worry in children: The moderating role of mothers' parenting styles. *Current Psychology*, 42(21), 18291–18299. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02971-w>

- Chao, R. K. (1995). Chinese and European American cultural models of the self reflected in mothers' childrearing beliefs. *Ethos*, 23(3), 328–354.
<https://doi.org/10.1525/eth.1995.23.3.02a00030>
- Inglehart, R. (2008). Changing values among Western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31(1–2), 130–146. <https://doi.org/10.1080/01402380701834747>
- Jandourek, J. (2007). *Sociologický slovník* (p. 106). Portál.
- Kansteiner, W. (2012). Moral pitfalls of memory studies: The concept of political generations. *Memory Studies*, 5(2), 111–113.
<https://doi.org/10.1177/1750698012437815>
- Kapoor, C., & Solomon, N. M. (2011). Understanding and managing generational differences in the workplace. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 3(4), 308–318.
<https://doi.org/10.1108/17554211111162435>
- Kubátová, J., & Kukelková, A. (2013). *Interkulturní rozdíly v pracovní motivaci generace Y: Příklad České republiky a Francie*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kurt, I. (2023). Comprehensive review on Parenting and Technology: Opportunities and Challenges in the 21st Century. *European Journal of Social Science Education and Research*, 10(2), 1–8. <https://doi.org/10.26417/610cpd97>
- Kutlák, J. (2018). Vícegenerační řízení na pracovišti: Vliv na personální procesy. *Trendy v podnikání*, 8(4), 87–92. https://doi.org/10.24132/jbt.2018.8.4.84_95
- Kutlák, J. (2019). Generations Y and Z in the workplace: Perception of teamwork. *ACC Journal*, 25(2), 65–77. <https://doi.org/10.15240/tul/004/2019-2-005>
- Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created “social climates”. *The Journal of Social Psychology*, 10(2), 269–299. <https://doi.org/10.1080/00224545.1939.9713366>
- Lidická, J. (2009). *Psychologické charakteristiky edukačního prostředí dospívajících* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Filozofická fakulta, Katedra psychologie.

- Livingstone, S., & Blum-Ross, A. (2020). *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*. <http://eprints.lse.ac.uk/105732/>
- Lojdová, A. (2016). *Výchovné styly v rodině a jejich vliv na školní úspěšnost dětí*. [Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita]. Pedagogická fakulta. https://is.muni.cz/th/qyyr0/BP_Lojdova.pdf
- Lyons, S. T., & Kuron, L. K. J. (2014). Generational Differences in the Workplace: A Review of the Evidence and Directions for Future Research. *Journal of Organizational Behavior*, 35(S1), S139–S157. <https://doi.org/10.1002/job.1913>
- Lyubeeva, S.V. (2021). “Silent Generation” Portrait in the Novels by K. Ishiguro “A Pale View of Hills” and “An Artist of the Floating World”. *Filologičeskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*. <https://doi.org/10.30853/phil210540>
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. In P. Mussen & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of Child Psychology, Volume IV: Socialization, personality, and social development* (pp. 1–101). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470147658>
- Maccoby, E.E. (2000). Parenting and its effects on children: on reading and misreading behavior genetics. *Annual review of psychology*, 51, 1-27 . <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.PSYCH.51.1.1>
- Mahmoud, A. B., Fuxman, L., Mohr, I., Reisel, W. D., & Grigoriou, N. (2020). “We aren’t your reincarnation!” workplace motivation across X, Y and Z generations. *International Journal of Manpower*, 42(1), 193–209. <https://doi.org/10.1108/ijm-09-2019-0448>
- Martin, C. A., & Tulgan, B. (2003). Managing the generation mix™: From collision to collaboration. *Proceedings of the Water Environment Federation*, 2003(12), 975–983. <https://doi.org/10.2175/193864703784755210>
- Martin, S. P., Astone, N. M., & Peters, H. E. (2014). *Fewer marriages, more divergence: Marriage projections for millennials to age 40*. Urban Institute. <https://www.urban.org/research/publication/fewer-marriages-more-divergence-marriage-projections-millennials-age-40>

- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806–827. <https://doi.org/10.1177/0192513x07311222>
- McNulty, E. (2006). Can you manage different generations? *HBS Working Knowledge*. <https://hbswk.hbs.edu/archive/can-you-manage-different-generations>
- McHugh, M. L. (2013). The chi-square test of independence. *Biochemia Medica*, 23(2), 143–149. <https://doi.org/10.11613/BM.2013.018>
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E., & Vijver, F. V. (2011). Metropol ve Anadolu’da ebeveynlik: Biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü [The role of city and education on parenting beliefs and behaviors]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26, 85–100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkpsikoloji>
- Oblinger, D., & Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps towards understanding the Net Generation. In D. Oblinger & J. Oblinger (Eds.), *Educating the Net Generation* (pp. 2.1–2.20). EDUCAUSE. <http://www.educause.edu/educatingthenetgen>
- Parke, R. D., & Buriel, R. (2008). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology* (6th ed., Vol. 3, pp. 429–504). <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0308>
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52(1), 1–10. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1979.tb02487.x>
- Pennington-Gray, L., & Lane, C. W. (2002). Profiling the Silent Generation. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 9(1-2), 73–95. https://doi.org/10.1300/j150v09n01_06
- Perbowosari, H., & Sudarsana, I. K. (2019). The role of parents to educate their children in the midst of technology advancement. In *Proceedings of the 1st Seminar and Workshop on Research Design, for Education, Social Science, Arts, and Humanities, SEWORD FRESSH 2019, April 27, 2019, Surakarta, Central Java, Indonesia*. <https://doi.org/10.4108/eai.27-4-2019.2286849>
- Pew Research Center. (2015). *Millennials in Adulthood: Detached from Institutions, Networked with Friends*. <https://www.pewresearch.org/social-trends/>

- Pew Research Center. (2015). *The whys and hows of generations research*.
<https://www.pewresearch.org/politics/2015/09/03/the-whys-and-hows-of-generations-research/>
- Pew Research Center. (2023). *Facts about U.S. mothers*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/05/09/facts-about-u-s-mothers/>
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. International Universities Press.
https://www.bxscience.edu/ourpages/auto/2014/11/16/50007779/Piaget%20When%20The%20Inking%20Begins10272012_0000.pdf
- Poljak Lukek, S. (2015). Intergenerational transfer of parenting styles: Correlations between experience of punitive discipline in childhood, opinion regarding discipline methods, and context of parenting. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(3), 299–318. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1009600>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants: Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.
<https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Psychodiagnostika, s.r.o. (n.d.). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Retrieved November 10, 2024, from http://www.psychodiagnostika-sro.cz/cz/Katalog_popis.asp?kod=543&ZozArg=1&Kateg=2
- Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2), 266–273. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.08.001>
- Roberts, J. A., & Manolis, C. (2000). Baby Boomers and Busters: An exploratory investigation of attitudes toward marketing, advertising and consumerism. *Journal of Consumer Marketing*, 17(6), 481–497. <https://doi.org/10.1108/07363760010349911>
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, 77(3), 819–830. <https://doi.org/10.2466/pr0.1995.77.3.819>

- Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H., & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample with preschool children. *Australian Journal of Psychology*, 50(2), 89–99. <https://doi.org/10.1080/00049539808257539>
- Shek, D. T. L. (1995). Chinese adolescents' perceptions of parenting styles of fathers and mothers. *The Journal of Genetic Psychology*, 156(2), 175–190. <https://doi.org/10.1080/00221325.1995.9914815>
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. Macmillan.
<https://www.bfskinner.org/newtestsite/wp-content/uploads/2014/02/ScienceHumanBehavior.pdf>
- Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, 66(2), 299–316.
<https://doi.org/10.1002/cd.23219946604>
- Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.012>
- Smith, J. W., & Clurman, A. (1997). Generational marketing. *Journal of Behavioral Studies in Business* 19(5), 87.
https://www.researchgate.net/publication/242760064_Marketing_to_the_Generations
- Smyrl, B. J. (2011). *Leading a multi-generational workforce: Understanding generational differences for effective communication*. [Professional Project, Marquette University].
https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=cps_prof_essional
- Sn, C. (2021). Raising Children in an Technologically Advanced World. *Nursing & Healthcare International Journal*. <https://doi.org/10.23880/nhij-16000246>
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1–19.
<https://doi.org/10.1111/1532-7795.00001>
- Steinberg, L. (2020). *Adolescence* (12th ed.). McGraw-Hill.
<https://www.mheducation.com/unitas/highered/sample-chapters/9781260058895.pdf>

- Stražilová, G. (2014). „Husákovy“ versus „Havlovy děti“. Český statistický úřad.
<https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. William Morrow and Company.
<https://archive.org/details/GenerationsTheHistoryOfAmericasFuture1584To2069ByWilliamStraussNeilHowe/page/n287/mode/2up>
- Šafr, J., & kolektiv. (2010). *Mechanismy mezigenerační reprodukce*. Sociologický ústav AV ČR.
https://www.soc.cas.cz/images/drupal/publikace/mechanismy_mezigeneracni_reprodukce_jiri_safr.pdf
- Štivičić, I. (2020). Influence of cultural environment and family structure on parenting styles. *Sociological Perspectives*, 63(2), 321–335. <https://doi.org/10.1177/0731121420905973>
- The Center for Generational Kinetics. (2016). *Generations breakdown*. <https://genhq.com/>
- The jamovi project (2024). *jamovi*. (Version 2.6) [Computer Software].
<https://www.jamovi.org>
- Turner, A. (2015). Generation Z: Technology and social interest. *The Journal of Individual Psychology*, 71(2), 103–113. <https://doi.org/10.1353/jip.2015.0021>
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy – and completely unprepared for adulthood*. Atria Books. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12345>
- Twenge, J.M. (2020). Increases in Depression, Self-Harm, and Suicide Among U.S. Adolescents After 2012 and Links to Technology Use: Possible Mechanisms. *Psychiatric Research and Clinical Practice*, 2, 19 - 25. <https://doi.org/10.1176/appi.prp.20190015>
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2008). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. Free Press. <https://www.sakkyndig.com/psychologi/artvit/twenge2009.pdf>
- UNICEF. (2021). *The state of the world's children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health*. United Nations Children's Fund. Retrieved from <https://www.unicef.org/sowc>

- Waites, C. E. (2006). Grandparents communicating with grandchildren. *Journal of Health & Social Policy*, 22, 149–165. https://doi.org/10.1300/J045V22N03_10
- Winkeler, M., Filipp, S. H., & Boll, T. (2000). Positivity in the aged's perceptions of intergenerational relationships: A “stake” or “leniency” effect? *International Journal of Behavioral Development*, 24, 173–182. <https://doi.org/10.1080/016502500383296>
- Wolfinger, E., & McCrindle, M. (2014). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. Bella Vista.
https://www.academia.edu/35646276/The_ABC_of_XYZ_Mark_McCrindle_PDF_pdf
- Yaffe, Y. (2023). Systematic review of the differences between mothers and fathers in parenting styles and practices. *Current Psychology (New Brunswick, N.J.)*, 42(19), 16011–16024. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01014-6>
- Zemke, R., Raines, C., & Filipczak, B. (2000). *Generations at work: Managing the clash of veterans, boomers, Xers and Nexters in your workplace*. AMACOM Books.
- Zervides, S., & Knowles, A. (2007). Generational changes in parenting styles and the effect of culture. *E-Journal of Applied Psychology*, 3(1), 65–75.
<https://doi.org/10.7790/ejap.v3i1.81>

9 Seznam příloh

7.1	Příloha 1	I
7.2	Příloha 2	III
7.3	Příloha 3	IV

9.1 Příloha 1

Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994)

Chtěli bychom se něco dovědět o Vás a o Vašem nejbližším prostředí. Součástí tohoto prostředí jsou také rodiče. V následujícím dotazníku vyznačte u každé otázky křížek X v jednom sloupci pro otce a v jednom sloupci pro matku. Nevynechejte žádnou řádku. Nepřemýšlejte dlouho, žádná odpověď není chybná.

OTEC

MATKA

Otec				Matka		
Ano	Zčásti	Ne		Ano	Zčásti	Ne
			1. Měl(a) opravdový zájem o to, co dělám.			
			2. Vyčítal(a) mi, že jsem ho (ji) zklamal(a).			
			3. Podrobně mi určoval(a), jak mám co dělat.			
			4. Nechal(a) mě dělat, co mě baví, i když jsem měl(a) pomáhat v domácích pracích.			
			5. Jednal(a) se mnou přátelsky.			
			6. Přál(a) si, abych mu (jí) dal pokoj se svými problémy.			
			7. Chtěl(a) vždy přesně vědět, co a jak dělám.			
			8. Velmi málo kontroloval(a) splnění příkazů a dodržování zákazů.			
			9. Považoval(a) za důležité vše, co mne zajímalo a co jsem měl(a) rád(a).			
			10. Říkal(a) mi, že jsem nevděčný syn (nevděčná dcera).			
			11. Očekával(a), že ho (ji) okamžitě poslechnu.			
			12. Často se mi podařilo umluvit ho (ji) a tak se vyhnout povinnosti nebo trestu.			
			13. Bral(a) vážně mé názory a přání.			
			14. Říkal(a) často o některém dítěti nebo o mém sourozenci, že je lepší než já.			
			15. Snažil(a) se rozhodovat za mne.			
			16. Často jsem si mohl(a) dělat, co jsem chtěl(a).			
			17. Často jsme se spolu zasmáli a měli dobrou náladu.			

Ano	Zčásti	Ne		Ano	Zčásti	Ne
			18. Choval(a) se ke mně chladně, málo přátelsky.			
			19. Stále mi něco prikazoval(a) a zakazoval(a).			
			20. Byl ochoten (byla ochotna) zastávat se mne, když jsem něco neuměl(a) nebo něco provedl(a).			
			21. Když se mi něco nepovedlo, snažil(a) se mě povzbudit a pomoci mi.			
			22. Připomínal(a) mi, jak se pro mě obětoval(a) a kolik toho pro mne učinil(a).			
			23. Byl(a) ke mně velmi přísný(á).			
			24. Nechal(a) mě chodit, kam se mi líbí.			
			25. Bylo pro mě příjemné dělat s ním (s ní) společně nějakou práci.			
			26. Stěžoval(a) si na mne.			
			27. Často mluvil(a) o mých chybách.			
			28. Dával(a) mi hodně dárků nebo peněz.			
			29. Když se u nás doma uvažovalo o tom, co dělat v neděli nebo o dovolené, nebo co koupit, bral(a) ohled na moje návrhy a přání.			
			30. Často na mne křičel(a) a rozčiloval(a) se.			
			31. Přísně mě trestal(a).			
			32. Nechal(a) mě, abych chodil(a) k jídlu a spát v takovou dobu, kdy mi to vyhovovalo.			
			33. Důvěřoval(a) mi.			
			34. Zesměšňoval(a) mé názory.			
			35. Zakazoval(a) mi běhat venku s dětmi, a dělat to, co ostatní děti.			
			36. Omlouval(a) a chránil(a) mě, když mě druhý z rodičů huboval a chtěl mě potrestat.			
			37. Když ve volné čase něco podnikal(a) společně se mnou, působilo mu (jí) to radost.			
			38. Stále mě z něčeho podezíral(a).			
			39. Přísně požadoval(a), abych měl(a) jen nejlepší školní prospěch.			
			40. Spokojil(a) se s mou výmlouvou i když šlo o něco vážného.			

Příjmení: Jméno: Datum narození:

9.2 Příloha 2

Vyhodnocení výchovného řízení u jednotlivého rodiče (Čáp & Boschek, 1994, s. 22)

<p>Jestliže rodič má vysoký komponent požadavků P (18–30), pak:</p> <ul style="list-style-type: none">• Pokud má zároveň vysoký komponent volnosti V (18–30), jedná se o rozporné řízení.• Pokud má nižší komponent volnosti V (10–17), jedná se o silné řízení. <p>Jestliže rodič nemá vysoký komponent požadavků P (10–17), pak hodnotíme pouze komponent volnosti:</p> <ul style="list-style-type: none">• Při komponentu volnosti V (10–13) jde o silné řízení.• Při komponentu volnosti V (14–17) jde o střední řízení.• Při komponentu volnosti V (18–30) jde o slabé řízení.

Vyhodnocení výchovného řízení v rodině (Čáp & Boschek, 1994, s. 23)

Výchovné řízení otce	Výchovné řízení matky			
	silné	střední	slabé	rozporné
silné	silné	silné	rozporné	rozporné
střední	silné	střední	slabé	rozporné
slabé	rozporné	slabé	slabé	rozporné
rozporné	rozporné	rozporné	rozporné	rozporné

9.3 Příloha 3

Vyhodnocení výchovného řízení u jednotlivého rodiče (Čáp & Boschek, 1994, s. 21)

Záporný komponent (hrubý skór)	Kladný komponent (hrubý skór)		
	1. tercil (10-24)	2. tercil (25-27)	2. tercil (28-30)
1. tercil (10)	střední	extrémně kladný	extrémně kladný
2. tercil (11)	střední	kladný	kladný
3. tercil (12-14)	záporný	střední	kladný
4. tercil (15-30)	záporný	záporný	záporný

Vyhodnocení emočního vztahu v rodině (Čáp & Boschek, 1994, s. 22)

Emoční vztah otce	Emoční vztah matky			
	záporný	střední	kladný	extrémně kladný
záporný	záporný	záporný	záporný	záporně kladný
střední	záporný	individuální posouzení	kladný	kladný
kladný	záporný	kladný	kladný	extrémně kladný
extrémně kladný	záporně kladný	kladný	extrémně kladný	extrémně kladný